

UTJECAJ EKONOMSKE OTVORENOSTI NA EKONOMSKI RAST

Poša, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:346424>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ EKONOMSKE OTVORENOSTI NA
EKONOMSKI RAST

Mentor:

Doc. Dr. Sc. Silvia Golem

Student:

Ivana Poša

Split, 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD	2
1.1. Definicija problema	2
1.2. Cilj rada.....	6
1.3. Hipoteze rada	6
1.4. Metode rada	7
1.5. Struktura rada	7
2. PREGLED ISTRAŽIVAČKIH RADOVA	8
3. AKTUALNA KRETANJA I TRENDOVI TRGOVINSKE I FINANCIJSKE OTVORENOSTI.....	17
4. EMPIRIJSKA ANALIZA	24
4.1. Definiranje modela	25
4.2. Deskriptivna statistika	27
4.3. Testiranje povezanosti među nezavisnim varijablama	36
4.4. Rezultati istraživanja	37
ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA	42
SAŽETAK.....	46
SUMMARY	46

1. UVOD

1.1. Definicija problema

Jedna od temeljnih karakteristika modernih nacionalnih ekonomija je njihova otvorenost kojom se robe, usluge, kapital i radna snaga mogu neometano kretati preko državnih granica. Na temelju brojnih empirijskih analiza navednih u radu, prihvaćeno mišljenje je da otvorene ekonomije rastu brže u odnosu na zatvorene. Naime, čimbenici kao što su transfer tehnologije, efikasnija raspodjela resursa, veća konkurentnost i pristup stranom kapitalu potiču ekonomski rast što se u konačnici odražava na rast blagostanja i standarda. Nadalje, povećana inozemna konkurencija prisiljava tvrtke na stalno inoviranje i produktivnost, potičući ulaganja i ekonomski rast (Legrain, 2002). Makroekonomska literatura pokazuje da otvorene ekonomije ostvaruju brži ekonomski rast, a sa mikroekonomskog aspekta se pokazuje da otvarajući se svjetskom tržištu poduzeća isto tako ostvaruju brži rast. Naime, poboljšavajući tehnologiju proces proizvodnje je učinkovitiji i produktivniji (Pigka-Balanika, 2013).

Prema mnogim empirijskim istraživanjima, stopa rasta BDP-a je pozitivno korelirana sa stopom rasta otvorenosti trgovine Edwards (1992, u Pigka-Balanika, 2013), Wacziarg (2001, u Pigka-Balanika, 2013). Međutim, postoje i istraživanja koje to opovrgavaju tvrdeći da liberalizacija trgovine postavlja ograničenja za ekonomski rast povećavajući fluktuacije na međunarodnom tržištu što je osobito štetno za mlade zemlje (De Matteis, 2004, u Pigka-Balanika, 2013). Prema Rodrik (1992) otvorenost stvara makroekonomsku nestabilnost povećanjem inflacije, deprecijacijom tečaja te u konačnici dovodi do poremećaja u platnoj bilanci.

Institucije poput Svjetske banke, MMF-a i OECD-a objavljuju publikacije temeljene na vjerovanju da otvorenost stvara pozitivne učinke na rast. Otvorene zemlje nadmašuju zemlje s restriktivnim trgovinskim režimima (OECD, 1998, u Rodriguez i Rodrik, 1999). Politike orijentirane prema vanjskoj trgovini su među najvažnijim faktorima koji pomiču ekonomski rast i konvergenciju zemalja u razvoju (IMF, 1997, Rodriguez i Rodrik, 1999). Integracija je najbolji način za zemlje da potaknu rast (Fischer, 2000, u Rodriguez i Rodrik, 1999).

Izvozno orijentirane politike omogućavaju:

1. Realokaciju resursa u produktivniji izvozni sektor
2. Povećanu specijalizaciju na temelju komparativnih prednosti, pristup naprednijoj tehnologiji, know-how, itd.

3. Rast prihoda od izvoza koji omogućavaju uvoz dobara važnih za razvoj (Mahadevan, 2007, u Kovač, Palić, i Mihanović, 2012)

Rastu otvorenih ekonomija je u velikoj mjeri doprinijela intenzifikacija ekonomske globalizacije. Ekonomska globalizacija je proces veće međuovisnosti zemalja koja se odražava u sve većoj količini prekogranične trgovine robom i uslugama, sve većim obujmom međunarodnih financijskih tokova i povećanjem mobilnosti radne snage (Fischer, 2003). Kroz ekonomsku globalizaciju se povećao utjecaj međunarodnih gospodarskih odnosa na ekonomski rast, stoga se povećava važnost analiza međunarodnih gospodarskih odnosa s ciljem da se, koordiniranim djelovanjem, svedu na minimum nepovoljni efekti globalizacije i iskoriste oni pozitivni (Staničić, 2000). Uz ekonomsku globalizaciju, potrebno je spomenuti General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) koji je pridonio jačanju trgovinskog povezivanja među zemljama. Prema Garret (2000), vanjska trgovina OECD zemalja, mjerena kao suma vrijednosti izvoza i uvoza kao postotak u BDP-u, porasla je sa manje od 50% u 1960. do skoro 70% u 80-ima. Jedan od razloga tog rasta vanjske trgovine je smanjenje prosječnih carinskih stopa sa oko 25% na ispod 5% od strane GATT-a. GATT je regulirao međunarodnu trgovinu do formiranja World Trade Organization (WTO). Osnovna načela koja definira i promiče WTO su: načelo nediskriminacije u trgovini, načelo transparentnosti i predvidivosti trgovinskih politika te načelo liberalizacije koje nalaže postupno smanjivanje carina i drugih ograničenja na trgovinu i investicije, integraciju svjetskih financijskih tržišta, itd (Matić i Lazibat, 2001). Prema Legrain (2002), zemlje koje su liberalizirale svoje trgovinske režime ostvarile su, u prosjeku, povećanje godišnjih stopa rasta od 1,5 postotnih bodova između 1950. i 1998. godine, u odnosu na vrijeme prije liberalizacije. Liberalizacija trgovine donosi dugoročne koristi svim zemljama, međutim potrebno je stvoriti konkurentnu gospodarsku strukturu, odnosno povećati ulaganja, tehnološke inovacije, uključivanje u međunarodnu podjelu rada, itd. s ciljem iskorištavanja prednosti koje donosi trgovinsko integriranje (Derado, 2006).

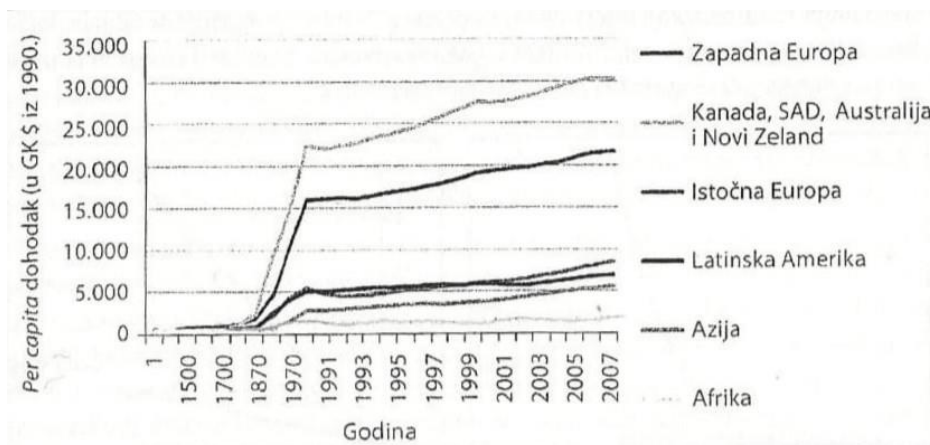
Dakle, ekonomska globalizacija podrazumijeva trgovinsku otvorenost i financijsku otvorenost. U onome što slijedi dati ćemo kratki opis ta dva tipa otvorenosti i pokazatelja kojima ih mjerimo.

Najzastupljenija mjera trgovinske otvorenosti u makroekonomskim istraživanjima je udio vrijednosti izvoza i uvoza u BDP-u budući da su ti podaci dostupni za većinu zemalja kroz relativno dugi period.

Udjeli izvoza i uvoza u BDP-u zamjetno rastu paralelno s rastom međunarodnih investicija, pridonoseći integraciji svjetskog tržišta. S obzirom na udio izvoza i uvoza u BDP-u može se zaključiti da ekonomski uspjeh u velikoj mjeri ovisi o učinkovitosti u razmjeni dobara, usluga, kapitala, tehnologije i znanja na globalnom tržištu.

Osim prethodno navedene trgovinske otvorenosti mjerene kao udio izvoza ili uvoza u BDP-u, razlikujemo i financijsku otvorenost. Financijska otvorenost omogućava financijskim ulagačima da drže i domaću i inozemnu imovinu, da diverzificiraju svoj portfelj, da špekuliraju na kretanja inozemnih kamatnih stopa u usporedbi s domaćim kamatnim stopama, na kretanja tečaja, itd. (Blanchard, 2005). Financijsku otvorenost obilježava veliki porast kapitalnih tokova među zemljama. Naime, financijskom otvorenosti dolazi do transfera kapitala iz kapitalom bogatih zemalja u kapitalom siromašne zemlje što povećava dostupnost i smanjuje cijenu kapitala u siromašnim zemljama. Time financijska otvorenost povećava investicije što u konačnici pozitivno djeluje na BDP (Ćorić i Malešević-Perović, 2013). Međutim, dok su kod nekih zemalja u razvoju visoke stope rasta povezane s tokovima kapitala, neke zemlje su zabilježile pad stopa rasta te financijske krize. Većina empirijskih radova se bazira na ograničenjima kapitalnih tokova kako bi analizirali učinke liberalizacije kapitalnog računa pojedine zemlje i time financijske otvorenosti (IMF, 2003). Prema MMF-u učinkovitija mjera financijske otvorenosti je procjena bruto zaliha inozemne aktive i pasive kao udjela u BDP-u jer je manje volatilna i podložna pogreškama u mjerenju. Međunarodne financijske institucije i pojedinačni strani investitori (FDI, portfolio ulaganja i ostale investicije) predstavljaju glavne izvore priljeva kapitala (Sisek, 2005). BDP je, prema osnovnoj definiciji, vrijednost proizvodnje svih finalnih dobara i usluga u jednoj zemlji tijekom jedne godine te pokazuje ukupnu veličinu gospodarstva (Samuelson i Nordhaus, 2010).

Ekonomski rast praktički nije postojao prije 19. stoljeća, odnosno prosječna stopa rasta je bila zanemarivih 0.04% godišnje, životni standard se malo mijenjao i bio relativno sličan u svim zemljama, što je vidljivo iz grafa 1. Rastom međunarodne razmjene počelo je razdoblje ubrzanog rasta BDP-a po stanovniku. Neke zemlje (Zapadna Europa, Kanada, SAD i Australija) rastu po iznimno visokim stopama, dok druge, npr. Afrika, počinju zaostajati (Ćorić i Malešević-Perović, 2013).

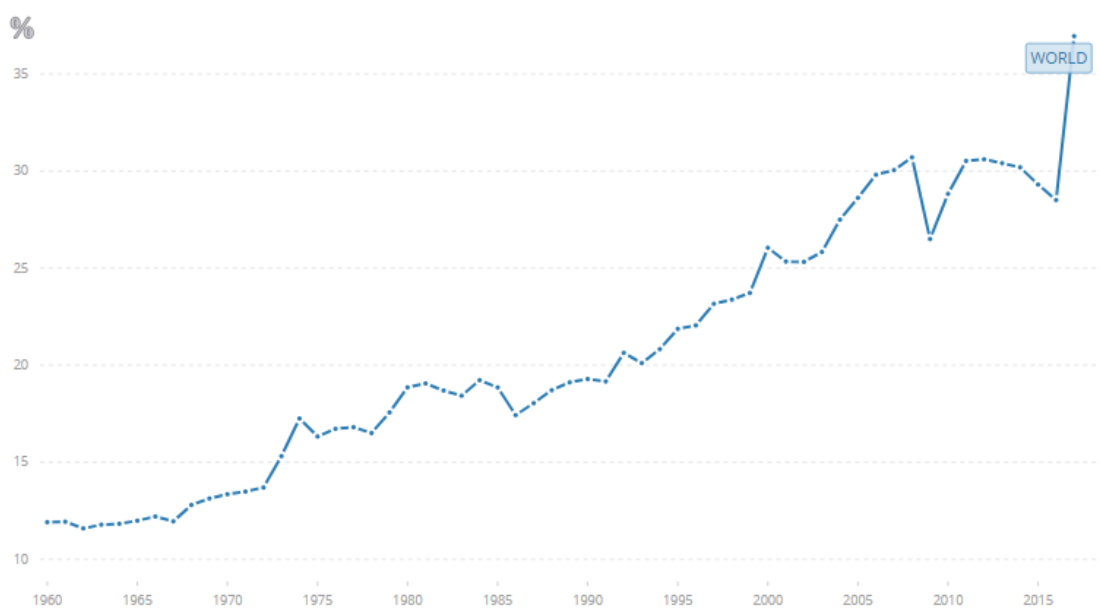

Graf 1: BDP per capita za neka područja/zemlje svijeta

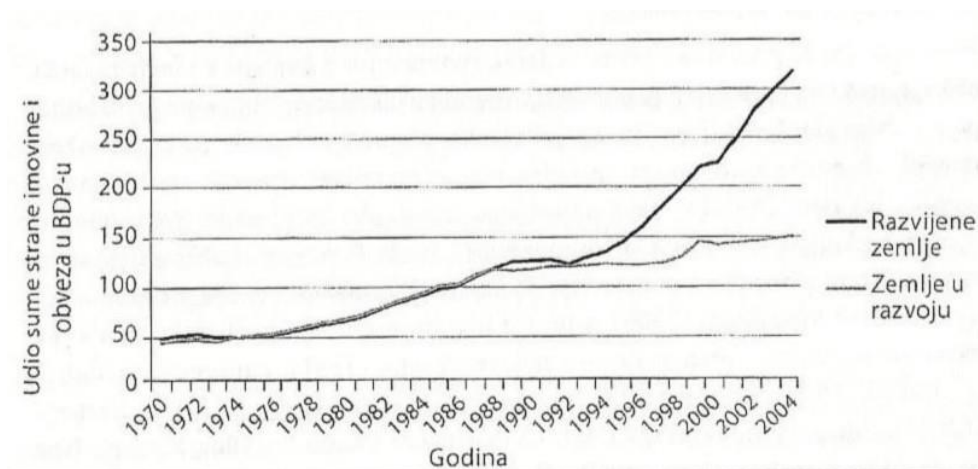
Izvor: Podatci preuzeti od Angus Maddison u Ćorić i Malešević-Perović (2013)

Vanjska trgovina je svojim zapanjujućim rastom potpuno promijenila globalno gospodarstvo što je vidljivo iz grafa 2. Do 1970. svjetski izvoz je iznosio manje od 15% svjetske proizvodnje, a do 2015. je porastao iznad 35%. Može se zaključiti da je ekonomski rast praćen s više nego proporcionalnim rastom svjetske trgovine.

Isti trend je prisutan i u međunarodnoj razmjeni kapitala u posljednjih nekoliko desetljeća (graf 3). Možemo primijetiti da je eksponencijalni rast međunarodne razmjene kapitala prisutan u razvijenim zemljama kao i kod zemalja u razvoju.

Graf 2: Izvoz dobara i usluga (%BDP-a)

Graf 3: Međunarodne financijske integracije – udio sume strane imovine i obveza u BDP-u

Izvor: Lane, Miles-Ferretti., (2007,u Ćorić, Malešević-Perović, 2013)

1.2. Cilj rada

Kao što je prikazano, posljednjih nekoliko stoljeća svjetska ekonomija je doživjela održiv pozitivan ekonomski rast, a međunarodna trgovina zauzima značajan udio u BDP-u. Slijedom toga, odnosi s inozemstvom dobivaju sve veću važnost u istraživanjima. U analizama faktora koji potiču ekonomski rast je zastupljena i uloga ekonomske otvorenosti, stoga ćemo u ovom radu testirati postavljene hipoteze i pokušati dati doprinos dosadašnjim istraživanjima koji se uvelike razlikuju u rezultatima, odnosno zaključcima o utjecaju ekonomske otvorenosti na ekonomski rast, tj. stopu rasta BDP-a.

1.3. Hipoteze rada

Uzimajući u obzir navedeni problem i cilj istraživačkog rada postavljene se slijedeće hipoteze:

H0: Ne postoji statistički značajna veza između trgovinske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a.

H1: Trgovinska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a.

H0: Ne postoji statistički značajna veza između financijske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a.

H1: Financijska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a.

Korištenjem dostupne baze podataka i odgovarajućih metoda provesti će se empirijsko istraživanje kako bi testirali navedene hipoteze.

1.4. Metode rada

Za istraživanje navedenog cilja, osim u teorijskom dijelu rada ćemo se koristiti dostupnom znanstvenom literaturom kako bi analizirali postojeća istraživanja o utjecaju ekonomske otvorenosti na ekonomski rast. Nadalje, na temelju panel podataka prikupljenih kroz baze podataka Svjetske banke i Eurostata za zemlje Europske unije za razdoblje 2007.-2018. godine provesti ćemo empirijsko istraživanje te metodama panel analize podataka utvrditi statističku značajnost i vezu između varijabli od interesa. Nadalje, koristi ćemo se grafičkim i tabelarnim prikazivanjem kako bi pobliže prezentirali dobivene rezultate.

1.5. Struktura rada

Nakon uvodnog poglavlja u kojem smo definirali predmet istraživanja, ciljeve te istraživačke hipoteze, slijedi pregled relevantnih istraživanja koja se bave analizom utjecaja ekonomske - dakle, trgovinske i financijske otvorenosti - na ekonomski rast i kanala putem kojih se taj utjecaj ostvaruje. S obzirom na prednosti koje donosi međunarodna trgovina spomenuti ćemo i mjere za uključivanje u međunarodne ekonomske tokove koje se prvenstveno odnose na smanjivanje i potpuno ukidanje trgovinskih barijera. Slijedeće poglavlje odnosi se na empirijski dio rada gdje će se testirati hipoteze o utjecaju ekonomske otvorenosti na ekonomski rast. U završnom dijelu rada prikazan je osvrt na analiziranu temu i najvažniji zaključci.

2. PREGLED ISTRAŽIVAČKIH RADOVA

Kao prvi korak razumijevanju uzroka i efekata vanjske trgovine na ekonomski rast osvrnuti ćemo se ukratko na neke osnovne teorije vanjske trgovine koji govore kako razlike među zemljama povećavaju međunarodnu trgovinu i zašto je ona obostrano korisna. Nadalje, navesti ćemo neka relevantna istraživanja o ekonomskoj otvorenosti i ekonomskom rastu.

Najstarije gledište razvoja teorija vanjske trgovine ima svoje početke u doba merkantilizma kada je ujedno vanjska trgovina bila najvažnije sredstvo za povećanje nacionalnog bogatstva i moći kao najvažniji cilj ekonomske politike te je ujedno briga da resursi zemlje budu korišteni na način kojim će se državu učiniti politički i ekonomski jačom najvažnija okupacija merkantilista. Također, dominirala je pretpostavka da jedna država može povećati svoje bogatstvo, odnosno rasti i razvijati se, samo nazadovanjem i osiromašivanjem drugih zemalja. Današnje mjere ekonomske politike kojima se pokušava ograničiti uvoz i poticati izvoz imaju svoje početke u dobu merkantilizma. Tako su merkantilisti carinama pokušavali zaštititi mlade industrije dok ne ojačaju te spriječiti razvoj konkurentske industrije u drugim zemljama zabranom izvoza kapitala i radne snage (Babić, 2000).

Adam Smith je u svom djelu *Bogatstvo naroda* iz 1776. godine razvio nove ideje kojima je isticao liberalizam. Drugim riječima, taj liberalizam bio je potpuna suprotnost državnoj kontroli koju su zagovarali merkantilisti. Također, dok su merkantilisti vjerovali da zemlja može ostvariti korist samo na štetu druge zemlje te stoga zagovarali restriktivnu državnu politiku, Adam Smith je zagovarajući politiku *laissez-faire* vjerovao da sve zemlje mogu imati koristi od slobodne trgovine. Drugim riječima, bez državnog uplitanja u ekonomski sustav, slobodna trgovina bi najefikasnije iskoristila svjetske resurse i maksimizirala svjetsko blagostanje. Prema Adamu Smithu, trgovina između dvije zemlje se bazira na principu apsolutnih prednosti. Princip apsolutnih prednosti nam objašnjava da kada je jedna zemlja efikasnija od druge zemlje u proizvodnji jednog dobra, a manje efikasnija u proizvodnji drugog dobra, obje zemlje će se specijalizirati u proizvodnji onog dobra u kojoj ima apsolutnu prednost (Salvatore, 2013).

Za razliku od Adama Smitha, Ricardov koncept komparativnih prednosti nam pokazuje da zemlja može imati koristi od međunarodne trgovine ukoliko proizvodi dobra čiji je trošak proizvodnje tog dobra niži u odnosu na druge zemlje. Odnosno, trgovina između dviju zemalja može donositi koristi objema zemljama ako svaka zemlja izvozi robu u kojoj ima komparativnu prednost. Budući da svaka zemlja ima ograničene resurse, da bi proizvela više

jednog dobra, zemlja mora žrtvovati proizvodnju nekog drugog dobra. Naime, iako je jedna zemlja manje efikasna u proizvodnji svih dobara od druge zemlje, još uvijek postoji osnova za obostrano korisnu razmjenu jer ima neki proizvod u čijoj je proizvodnji najmanje slaba. Nadalje, uz Ricardovu teoriju komparativnih prednosti koja razloge specijalizacije i razmjene vidi u različitoj produktivnosti proizvodnih faktora, u razvoju suvremene teorije vanjske trgovine dominira i Heckscher-Ohlinova koja se bazira na raspoloživosti proizvodnih faktora u pojedinim zemljama i na temelju toga određuje svoju specijalizaciju i razmjenu (Babić, 2000).

U svom radu Romalis (2007) prikazuje neke dokaze protiv skeptičnog gledišta otvorenosti gospodarstva. U radu prepoznaje da međunarodno integrirana zemlja ovisi o svojim politikama i politikama svojih trgovinskih partnera. Pokazuje da je liberalizacija trgovine razvijenih zemalja izazvala povećanje otvorenosti zemalja u razvoju. Slijedom toga, zaključuje da ta inducirana ekspanzija trgovine uzrokuje ubrzanje stopa rasta zemalja u razvoju kao i s poboljšanjem pristupa tržištima. Zemlje u razvoju koje su najviše povećale svoju trgovinu kao odgovor na poboljšani pristup tržištima razvijenih zemalja, povećale su svoje stope rasta u usporedbi s drugim zemljama u razvoju. Njegovo istraživanje upućuje na to da će se stope rasta zemalja u razvoju ubrzati ako razvijene zemlje smanje preostale trgovinske barijere jer, unatoč smanjenju carina od 1960. godine, trgovinska politika u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju još uvijek uvelike ograničava trgovinu u zemljama u razvoju što može znatno ugroziti rast u siromašnim zemljama.

Lovrinčević i Mikulić (2000) u svom radu analiziraju međuovisnost međunarodne trgovine, brzine ekonomskog rasta i ekonomske otvorenosti. Osvrnuli su se na faze liberalizacije, naime 1820.-1870. godine dogodila se prva velika faza trgovinske liberalizacije praćene rastom udjela izvozne kvote. Zaustavljanje procesa trgovinske liberalizacije 1870.-1993. godine usporilo je rast izvozne kvote, ali i dohotka po stanovniku. Slijedeća liberalizacija svjetskog trgovinskog sustava nakon završetka Drugog svjetskog rata je bila praćena konstantnim rastom izvoznih kvota, ali i dotad nezapamćenim rastom svjetskog gospodarstva. Slijedom toga, dovodi nas do zaključka da svjetska integracija doprinosi ekonomskom rastu što su i empirijski potvrdili. Zaključuju da, i u kratkom i u dugom roku, otvorenija gospodarstva rastu brže nego uvozno supstitutivna gospodarstva. Međutim, otvorenost sama po sebi nije dovoljna ako nije praćena prikladnom makroekonomskom politikom unatoč tome što pridonosi transferu tehnologije i rastu izvoza.

Kovač (2012) također na temelju podataka za Republiku Hrvatsku analizira vanjskotrgovinsku robnu razmjenu u razdoblju od 2001. do 2010. godine te potvrđuje rezultate koji su naveli i Kovačević i Tomić (2012) u svom radu; dakle, zaključuju kako otvorenost hrvatskog gospodarstva nije doprinijela ekonomskom rastu, odnosno izvoz nije pratio dinamiku uvoza što je dovelo do povećanja deficita platne bilance.

Jedan od čimbenika koji određuje je li neka zemlja sklona iznenadnim zaustavljanjima priljeva kapitala, valutnim krizama ili ozbiljnim recesijama je otvorenost gospodarstva. S jedne strane postoji stajalište da je visoko integrirana zemlja više izložena šokovima koje dolaze iz inozemstva. Odnosno, prijenos sredstava zemljama vjerovnicima iz zemlje dužnika često povlači za sobom i financijsku i valutnu krizu. Suprotno stajalište je da su zemlje otvorene za međunarodnu trgovinu manje ranjive na šokove koji nastaju na inozemnim tržištima. Cavallo i Frankel (2007) ispituju te dvije hipoteze i zaključuju da su ekonomije koje manje trguju s drugim zemljama sklonije zaustavljanjima priljeva kapitala i valutnim krizama. Također, pronalazi uzročnu vezu između nedostatka otvorenosti i nestabilnosti financijskih tokova i dolazi do rezultata da povećavajući omjer trgovine i BDP-a za 10 postotnih poena smanjuje se vjerojatnost naglog zaustavljanja priljeva kapitala za oko 40%.

Slično kao i kod Romalis (2007), Arora i Vamvakidis (2004) empirijski pokazuju da su ekonomski uvjeti u zemljama trgovinskih partnera važni za ekonomski rast. Odnosno, relativna razina dohotka i stopa rasta zemalja trgovinskih partnera, kontrolirajući za druge determinante rasta, pozitivno utječu na ekonomski rast zemlje. Stoga, zemlje u razvoju imaju koristi od trgovanja s industrijskim zemljama koje imaju relativno višu razinu prihoda i za koje se može očekivati da će brzo rasti zbog učinka konvergencije. Na temelju analize panel podataka za razdoblje 1960.-1999. godine za 101 industrijsku zemlju i zemlju u razvoju pokazuju da je povećanje ekonomskog rasta za 1 postotni poen među trgovinskim partnerima, c.p., u korelaciji s domaćim ekonomskim rastom 0,8 postotnih bodova. Također, kako se zatvara jaz u dohotku sa svojim trgovinskim partnerima, zemlja raste sporije. Dakle, trgovina s relativno bogatijim zemljama je pozitivno povezana s rastom.

Prema Panagariya (2004), u zemljama s nižim dohotkom ekonomska otvorenost je neophodna za brži ekonomski rast. U svom radu uočava da je malo zemalja u razvoju raslo s vremenom bez istovremenog povećanja izvoza i uvoza, a gotovo sve zemlje u razvoju koje su naglo rasle, to su postigle pod otvorenom trgovinskom politikom ili smanjenjem trgovinske zaštite. Kao primjer navodi Indiju i Kinu kao zemlje koje su počele s relativno zatvorenim režimima

trgovinske politike 80.-ih, ali su nakon toga postigle ubrzanje ekonomskog rasta povećavajući svoju otvorenost. Nadalje, prema Panagariya (2003) otvorenost potiče rast na različite načine. Poduzetnici su prisiljeni postajati sve učinkovitiji jer se moraju boriti protiv sve veće konkurencije, također omogućuje pristup najboljim tehnologijama i dopušta zemljama specijalizaciju. Ali, kao i kod Lovrinečević i Mikulić (2000), zaključuje da otvorenost sama po sebi nije dovoljna za promicanje ekonomskog rasta. Makroekonomska, politička stabilnost i druge politike su nužne za iskorištavanje svih prednosti koje donosi ekonomska otvorenost. Zemlje koje su smanjile stope siromaštva su uglavnom one koje su doživjele brzi ekonomski rast potaknut značajnom mjerom otvorenosti prema međunarodnoj trgovini. Gospodarstva poput Hong-Konga, Singapura, Južne Koreje i Tajavana otvorena su za trgovinu tijekom protekla četiri desetljeća i potpuno se oslobodila siromaštva. Nasuprot tome, tijekom 60-ih i 70-ih, Indija je ostala zatvorena i rasla je oko 1% po stanovniku godišnje te nije doživjela smanjenje siromaštva u tom razdoblju.

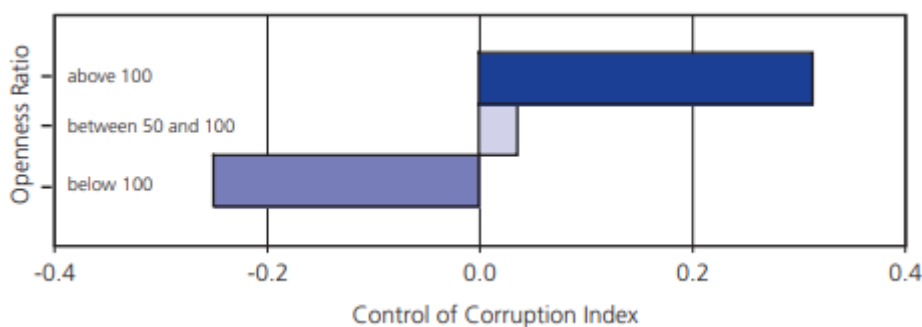
Kao što je već rečeno, pojedinci i tvrtke uključivanjem u specijalizaciju i razmjenu omogućavaju zemlji iskorištavanje svojih komparativnih prednosti. Svoje će prirodne, ljudske, industrijske i financijske resurse preusmjeriti u najveću korist osiguravajući time dobit i za tvrtke i za potrošače. Također, prema OECD (1998) otvorena tržišta ostvaruju veće stope investiranja što je jedna od glavnih determinanti ekonomskog rasta. Nadalje, rad se osvrće na pristup zaštite industrije i radnika od uvoza podizanjem trgovinskih barijera za koji se mnogi zalažu. U istraživanju, povećanje trgovinskih barijera povećava cijene uvoznih i domaćih proizvoda te ograničava izbor potrošača. Također, uzrokuje štetu izvoznim tvrtkama čineći ih manje konkurentnima.

Derado (2006) u svom radu analizira učinke liberalizacije trgovine između zemalja jugoistočne Europe mjerenjem intra-industrijske trgovine na primjeru Hrvatske kako bi utvrdio dinamičke efekte liberalizacije na strukturu trgovinskih tijekova. Navodi kratkoročne i dugoročne efekte liberalizacije trgovine. U kratkom roku, trgovina rezultira prosječnim padom uvoznih cijena. Slijedom toga, omogućava povećanje prednosti potrošača, poboljšanje pristupa izvoznika vanjskim tržištima te sve veći pritisak na proizvođače koji prodaju svoju robu na domaćem tržištu zbog sve veće inozemne konkurencije. Nadalje, temelj dugoročnih koristi su rastuća konkurencija i gospodarsko restrukturiranje. S njima dolaze povećana ulaganja, tehnološke inovacije i veće uključivanje u međunarodnu podjelu rada. Međutim, krajnji rezultat ovisi o kvaliteti strukturnih i institucionalnih reformi kao jedan od nužnih

uvjeta za ostvarivanje ekonomske kompatibilnosti između manje razvijenih i razvijenih zemalja.

Kovač (2012) analizira trendove i karakteristike u međunarodnoj robnoj razmjeni Republike Hrvatske za razdoblje od 2001. do 2011. godine. Prema rezultatima analize, izvoz roba ima vrlo mali pozitivan utjecaj na rast stope BDP-a u Republici Hrvatskoj u usporedbi s drugim zemljama. Kovač (2012) ističe da specijalizacija i međunarodna podjela rada predstavljaju jamstvo uspjeha i preduvjet za odvijanje i razvoj međunarodne ekonomije na svjetskom tržištu. S obzirom da je Republika Hrvatska mala i srednje bogata država, izvoz roba i usluga na međunarodno tržište je izuzetno važan za brži ekonomski rast. Jedino takva izvozno orijentirana politika može dovesti do rasta BDP-a. Nadalje, analizom država 2001.-2007. godine koje su imale visoke stope rasta BDP-a, pokazano je da je izvoz roba zasigurno pozitivno pridonosio visokom rastu BDP-a, dok za Hrvatsku to nije slučaj, odnosno imala je bitno manji pozitivan doprinos rastu BDP-a.

World trade report (2003) ističe da trgovina može imati indirektan utjecaj na poboljšanje kvalitete institucija preko smanjenja korupcije koja je jedan od pokazatelja institucionalne kvalitete. Empirijskom analizom je potvrđeno da postoji veza između veće korupcije i manje razine investiranja i rasta te je otvorenost negativno korelirana sa korupcijom. Grafom 4 je prikazano da otvorenije ekonomije imaju strožu kontrolu nad korupcijom od zatvorenih. Indeks kontrole korupcije može primiti vrijednosti između -2,5 i 2,5 te je prema prosjeku grupirana po zemljama prema njihovoj razini otvorenosti. Otvorenost je izračunata kao izvoz plus uvoz podijeljeno s BDP-om. Uzorak čini 187 zemalja: 54 zemlje spadaju u raspon najotvorenijih gospodarstava, 48 u raspon najmanje otvorenih gospodarstava i 84 zemlje u srednjem rasponu.

Graf 4: Otvorenost i kontrola korupcije

Izvor: Kaufmann, Kraay i Zoido-Lobaton (2002) i World Development Indicators (2002) (u World trade report 2003)

Kovačević i Tomić (2012) u svom istraživanju, na temelju podataka za Republiku Hrvatsku, nisu pronašli pozitivnu vezu između porasta BDP-a i otvorenosti gospodarstva unatoč pretpostavci da međunarodna razmjena ima pozitivan utjecaj na ekonomski rast kroz prelijevanje novih tehnologija, znanja i inovacija na domaćem tržištu. Kao jedno od objašnjenja tog rezultata navode da investicije nisu bile usmjerene u proizvodnju, onemogućavajući time značajnije razvojne cikluse u gospodarstvu. Intenzitet ulaganja u novu tehnologiju, znanost te inovativne projekte je u promatranom razdoblju bio nizak što je pridonijelo slabijem gospodarskom napretku.

Madsen (2009) analizira utječe li otvorenost na rast jer omogućava zemljama uvoz znanja iz drugih zemalja. Prema rezultatima istraživanja, otvorenost je važna za rast kada rezultira prelijevanjem znanja. Dakle, prema Madsen (2009), trgovina mora biti usmjerena na proizvode koji utjelovljuju tehnološka znanja kako bi zemlje imale koristi od trgovine.

Prema mnogim istraživanjima, ekonomski rast se ostvaruje tranferom tehnologije, a upravo strane direktne investicije to i omogućavaju. Inozemna poduzeća posjeduju potrebno znanje, tehnologije i financijska sredstva te se od njih očekuje da pridonese povećanju učinkovitosti domaćih poduzeća i da unaprijede procese upravljanja poduzećem. Nadalje, strane direktne investicije generiraju pozitivne indirektno učinke (eksternalije) na druga domaća poduzeća što utječe na rast njihove produktivnosti. Eksternalije se odnose na mogućnosti usvajanja i korištenja suvremene tehnologije, prelaska educirane radne snage u domaća poduzeća i na taj način povećanja domaće konkurentnosti (Babić, 2001, u Bezić, Karanikić, 2014, p.29). Bezić i Karanikić (2014) navode osnovne pokazatelje kojima se može pratiti proces transfera tehnologije. Pokazatelji se odnose na oblike intelektualnog vlasništva kao što su patenti, ulaganja u istraživanja i razvoj te ulaganja u obrazovanje. Upravo mogućnost usvajanja suvremene tehnologije ovisi o obrazovanosti radne snage. U svom radu, Bezić i Karanikić (2014) analiziraju utjecaj stranih direktnih investicija na ekonomski rast Republike Hrvatske putem procesa transfera tehnologije u razdoblju od 2001. do 2010. godine. Slijedom toga, analizirani su navedeni pokazatelji, odnosno utjecaj priznatih patenta, ulaganja u istraživanje i razvoj i ulaganja u obrazovanje na BDP. Prema rezultatima istraživanja, postoji pozitivna međuzavisnost između varijabli stranih direktnih investicija i pokazatelja i transfera tehnologije na BDP. S obzirom na pozitivan utjecaj na ekonomski rast Republike Hrvatske, predlažu mjere privlačenja stranih direktnih investicija koje se odnose na poticanje

inovacijskih aktivnosti s ciljem stvaranja visoko tehnoloških proizvoda i usluga, poticanje ulaganja u istraživanje i razvoj u svrhu podizanja konkurentnosti gospodarstva Republike Hrvatske kako bi postala poželjno mjesto ulaganja za strane investitore. Kao što se već pokazalo u prethodnim navednim radovima, i Bezić i Karanikić (2014) ističu stabilno makroekonomsko okruženje, nediskriminirajuće regulatorno okruženje, uklanjanje administrativnih barijera za poslovanje te prisutnost relevantne infrastrukture i ljudskog kapitala kao najvažnije čimbenike koje investitori uzimaju u obzir prilikom određivanja lokacije investiranja. Iz navedenog se može zaključiti da su strane direktne investicije jedan od najučinkovitijih načina transfera suvremene tehnologije što posljedično pozitivno utječe na BDP, odnosno ekonomski rast.

Strane direktne investicije, kao što je već rečeno, su važan kanala kojim zemlje dobivaju pristup najmodernijim tehnologijama, stoga mogu znatno utjecati na rast produktivnosti i dugoročnog ekonomskog rasta u zemljama primateljima. Naveed i Shabbir (2006) istražuju utjecaj FDI-a i trgovinske otvorenosti na rast BDP-a po stanovniku. U istraživanju su korišteni podaci za 23 razvijene zemlje u razdoblju 1971.-2000. godine. Rezultati istraživanja pokazuju da je trgovinska otvorenost značajno i pozitivno utjecala na rast BDP-a po stanovniku, dok utjecaj FDI-a nije značajan. Slijedom toga, na rast BDP-a po stanovniku za odabrane razvijene zemlje, prema Naveed i Shabbir (2006), nisu utjecale FDI, za razliku od trgovinske otvorenosti koja je ključ uspješnog rasta.

Prema Fratzscher i Bussiere (2004), zemlje imaju tendenciju ostvarivati rast zbog učinka financijske otvorenosti, ali samo u kratkoročnom razdoblju, odnosno odmah nakon liberalizacije kapitalnog računa. Dakle, utvrdili su da zemlje ne mogu ostvarivati brži rast u srednjoročnom ili dugoročnom razdoblju. U radu se analizira povezanost financijske otvorenosti i rasta za skup od 45 razvijenih zemalja i tržišnih gospodarstava u nastajanju: 11 zemalja OECD-a, 12 azijskih, 8 latinoameričkih, 9 zemalja pristupnica Europske unije (EU), plus Bugarska, Rumunjska, Rusija, Južna Afrika i Turska za vremensko razdoblje od 1980. do 2002. godine. Mnoge od 45 zemalja otvorile su svoje kapitalne račune između 1985. i 1995., dok je većina zemalja OECD-a u uzorku liberalizirala 60-ih i 70-ih. U svom radu nam pokazuju da rast investicija odmah nakon liberalizacije potiče rast zemalja. Također, primjećuju da su neke zemlje imale koristi od financijske liberalizacije, a druge nisu uspjele postići veći ekonomski rast te su čak doživjele ozbiljne krize u godinama nakon liberalizacije. Otvaranje kapitalnog računa dovelo je do rasta od 1,5% tijekom prvih pet godina nakon liberalizacije. Rast se potom vratio na stopu prije liberalizacije ili čak ispod nje za ukupni

prosjeck zemalja. Nadalje, uočavaju da je kvaliteta institucija značajno veća za otvorene ekonomije nego za zatvorene kako bi se povećala stopa ekonomskog rasta. Rad započinje usporedbom otvorenih i zatvorenih ekonomija i potvrđuju svoju hipotezu da otvorene ekonomije ipak ne rastu brže od zatvorenih. Nadalje, gospodarstva imaju tendenciju da rastu brže u prvih pet godina nakon financijske liberalizacije. Da bi se taj kratkoročni rast nastavio ključnu ulogu predstavlja kvaliteta domaćih političkih institucija te ekonomije sa slabijim institucijama nastavljaju rasti sporije u narednim godinama.

Antevski (2009) analizira glavne razvojne potencijale stranih direktnih investicija i zaključuje kako razvijena tržišta, razvijene institucije i veličina zemlje imaju veliki utjecaj na izbore stranih investitora. Odnosno, ekonomske, administrativne i zakonodavne reforme mogu pomoći zemljama u razvoju u privlačenju stranih investitora. Priljev stranih direktnih investicija povećava ekonomsku aktivnost u zemlji što znači porast obujma proizvodnje roba i usluga, a najčešće i rast zaposlenosti. Primjećuje da se najveći dio tokova stranih direktnih investicija odvija između razvijenih industrijskih zemalja koji obiluju investicijskim kapitalom. Pozitivni efekti su održavanje nivoa poslovne aktivnosti te time sprječavanje stagnacije ili recesije, razvoj manje razvijenih dijelova zemalja, razvoj određenih industrija, povećavanje produktivnosti preuzimajući nova znanja i tehnologije te uključivanje domaćih tvrtki u međunarodne tehnološke, proizvodne i distributivne mreže.

Borensztein, De Gregorio i Lee (1995, u Bezić, Karanikić, 2014, p.30) analizirajući utjecaj priljeva stranih direktnih investicija na ekonomski rast između razvijenih i zemalja u razvoju u razdoblju od 1979. do 1989. godine, također pokazuju da su strane direktne investicije važan način transfera znanja i tehnologije te da doprinose ekonomskom rastu više od domaćih investicija. Zaključno, veći ekonomski rast nastaje višom razinom obrazovanog ljudskog kapitala u zemlji primateljici uz dani priljev stranih direktnih investicija.

Slično tome, Bloomstrom, Lipsey i Zejan (1994, u Bezić, Karanikić, 2014, p.30) ističu značenje stranih direktnih investicija u postizanju ekonomskog rasta kod zemalja u razvoju s višim dohotkom, dok kod zemalja s nižim dohotkom utjecaj stranih direktnih investicija na ekonomski rast nije značajan. Odnosno strane direktne investicije doprinose ekonomskom rastu u slučajevima kada su zemlje prešle određeni prag razvoja koji je potreban da se nova tehnologija uspješno iskoristi.

Dakle, na temelju prethodno navedenih istraživanja možemo zaključiti da većina autora smatra trgovinsku i financijsku otvorenost važnom za ostvarivanje ekonomskog rasta.

Međutim, većina sugerira da su potrebne komplementarne mjere koje uključuju stabilno makroekonomsko i političko okruženje, uklanjanje administrativnih barijera za poslovanje, institucionalne reforme, itd. kako bi se ostvarili pozitivni učinci na ekonomski rast.

3. AKTUALNA KRETANJA I TRENDVI TRGOVINSKE I FINANCIJSKE OTVORENOSTI

Unatoč prednostima potpuno slobodne međunarodne trgovine, međunarodna trgovina se ograničava različitim mjerama ekonomske politike jer nepostojanje tržišta savršene konkurencije zbog monopolističkih ili monopsonističkih elemenata na tržištu onemogućuje se slobodnoj međunarodnoj ekonomskoj razmjeni da izvrši optimalnu alokaciju oskudnih resursa i maksimizira svjetsku proizvodnju. Drugim riječima, kod većine zemalja se nameću ograničenja slobodne trgovine. Stoga, da bi se postigla optimalna alokacija resursa, nužno je mjerama ekonomske politike intervenirati na domaćem ili međunarodnom tržištu (Babić, 2000).

Već smo u uvodnom dijelu rada spomenuli General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) te kasnije World Trade Organization kao najvažnije organizacije koje su pridonijele jačanju trgovinskog povezivanja među zemljama, a čiji je cilj da trgovina teče što je moguće lakše, predvidljivije i slobodnije.

Kako bi se zemlje otvorile međunarodnoj trgovini potrebno im je omogućiti pružanje osiguranja financijske stabilnosti. U tom kontekstu govorimo o Međunarodnom monetarnom fondu čiji je cilj praćenje globalne ekonomije i ekonomije zemalja članica i kreditiranje zemlja s poteškoćama u platnoj bilanci te Svjetskoj banci.

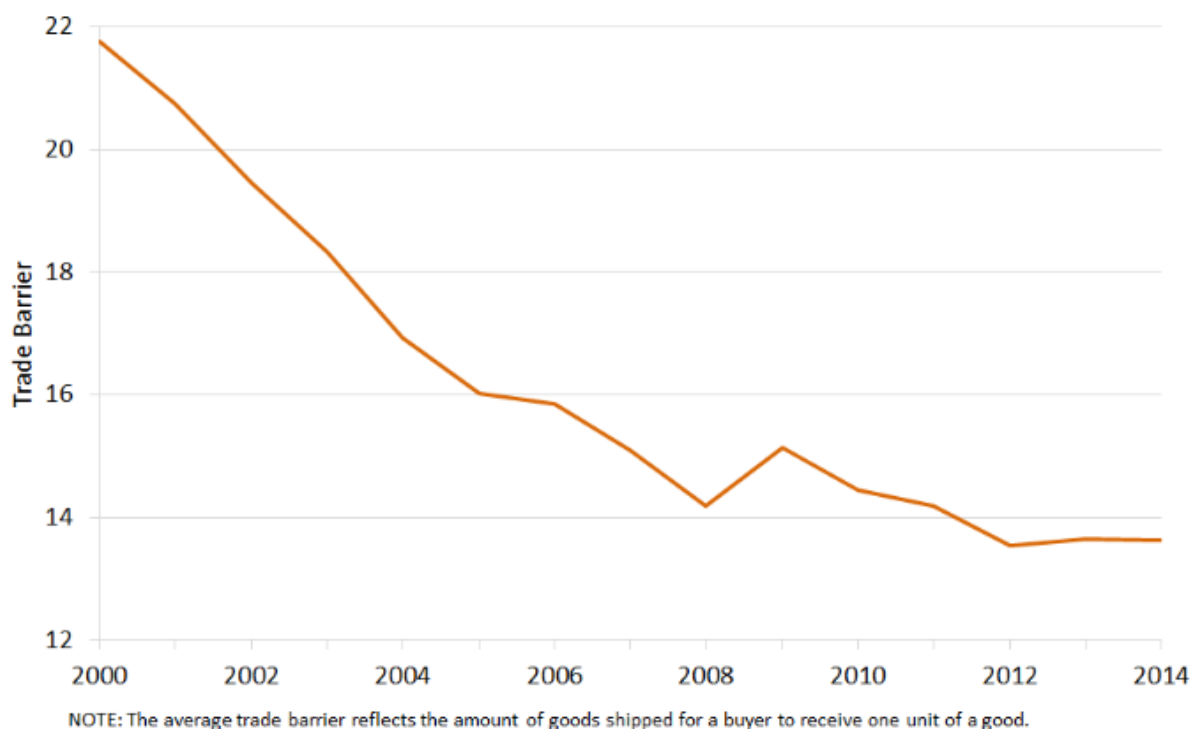
Tzv. trgovinskim blokovima su se smanjile trgovinske barijere između zemalja, povećala međunarodna trgovina, FDI i omogućili veću transparentnost u trgovinskim politikama. Postoji nekoliko trgovinskih blokova, a empirijski dio ovog rada se odnosi na zemlje članice Europske unije stoga ćemo EU spomenuti kao najmoćniji trgovinski blok s obzirom da je jedno od najotvorenijih svjetskih gospodarstava i najveće jedinstveno tržište na svijetu. Tim jedinstvenim tržištem Europska unija omogućuje slobodu kretanja robe, usluga, novca i ljudi. Stoga je slobodna trgovina jedna od temeljnih načela Europske unije. U ime svojih država članica, Europska unija donosi zakone o trgovini i sklapa međunarodne trgovinske sporazume u skladu s pravilima Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Europska unija sporazumima omogućuje zemljama pristup tržištima i osigurava da zemlje dobiju uzajamno korisne uvjete te se može odnositi na sniženje tarifa, pravila o intelektualnom vlasništvu, održivom razvoju, ljudskim pravima, itd. Postoje tri glavna sporazuma kojima Europska unija doprinijeti razvoju svjetske trgovine i zajedničkom međunarodnom trgovinskom politikom ostvariti ekonomski rast, a to su Customs Unions (ukidanje carina u bilateralnoj trgovini i uspostavljanje

zajedničke carinske tarife), Association Agreements, Stabilisation Agreements, Free Trade Agreements i Economic Partnership Agreements te Partnership and Cooperation Agreements (EU, 2019).

U onome što slijedi, kratko ćemo se osvrnuti na neka najznačajnija ograničenja slobodne međunarodne trgovine, odnosno trgovinske barijere.

Trgovinske barijere su „mjere ekonomske politike kojima se ograničava sloboda tijekova međunarodne ekonomske razmjene mogu djelovati mehanizmom cijena (carine, prelevmani, avansi), ili ograničavanjem količina (kontigenti, kvote), ili pak deviznim ograničenjima (Babić, 2000)“, te cilj kojih je povećati koristi jedne zemlje od međunarodne trgovine. Tarife, uvozne kvote i necarinske barijere najčešće su trgovinske barijere u današnjoj ekonomiji.

Globalizacija koja se razvila posljednjih nekoliko desetljeća karakterizirana je padom trgovinskih barijera što je vidljivo iz slijedećeg grafa. Na grafu 5 je vidljivo značajno smanjenje trgovinskih barijera u razdoblju od 2000. do 2014. godine.

Graf 5: Kretanje prosječnih trgovinskih barijera

Izvor: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2019/february/behind-global-decline-trade-barriers>

Ćorić i Malešević-Perović (2013) sugeriraju postupno ukidanje vanjskotrgovinskih barijera zbog nesavršene fleksibilnosti i mobilnosti proizvodnih faktora. Također, naglo i potpuno

ukidanje vanjskotrgovinskih barijera može dovesti do bankrota manje produktivnih poduzeća. Međutim, navode i negativne posljedice ukidanja trgovinskih barijera poput gubitka posla zbog propadanja, odnosno restrukturiranja pojedinih grana ekonomije.

Postoje mnogi razlozi za ograničavanje slobode u međunarodnoj razmjeni kao što su:

- **Zaštita mlade industrije** kako bi zemlja prvo razvila svoju domaću industriju i zatim izvozila industrijske proizvode. Privremenom zaštitom od strane konkurencije nova industrija ima mogućnost opstanka na tržištu i iskorištavanje svojih komparativnih prednosti. Također, zaštita lokalnim proizvođačima omogućuje vrijeme za usavršavanje svojih vještina u upravljanju, proizvodnji, marketingu, primjeni nove tehnologije, itd. Mora ispuniti uvjete odnosno identificirati se kao mlada industrija što je teško. S obzirom da se, najčešće, svaki sektor želi zaštititi od inozemne konkurencije teško je odrediti koje sektore treba štiti. Nadalje, trebalo bi vremenski ograničiti trajanje zaštite jer jednom kad neki sektor dobije zaštitu, on se te zaštite ne želi odreći te zaštita nekog sektora može naštetiti drugim sektorima zbog više cijene proizvoda. Sve navedeno su prepreke za zaštitu mlade industrije stoga se često spominju izravne subvencije industriji kao bolja politika (Babić, 2000).
- **Domaća zaposlenost** je drugi glavni argument za trgovinske barijere jer vlade potiču domaće proizvode i usluge te time potražnja za domaćim proizvodima raste, domaća proizvodnja se povećava i konačno dolazi do rasta domaće zaposlenosti. Također domaća radna mjesta dobijaju zaštitu od jeftine radne snage u inozemstvu (Kavas, 2013).
- Argument **nacionalne sigurnosti** nalaže zaštitu industrije i tvrtki koje proizvode važne proizvode za nacionalnu obranu i sigurnost. Međutim, većina proizvođača smatra da su njihove aktivnosti ključne za obranu zemlje stoga je ovaj argument često izložen zlouporabi (Kavas, 2013).
- **Dumping** se odnosi se na izvoz proizvoda po cijeni nižoj od one koju inače naplaćuje na svom domaćem tržištu. Stoga mnoge države poduzimaju akcije protiv dumpinga kako bi obranile svoju domaću industriju (Agarwal, 2013).
- Konačno, vlade ostvaruju dodatni **prihod od carina** (Agarwal, 2013).

Carine, prelevmani, uvozne takse i akcize su, prema Župljanin (2019), najznačajnije mjere vanjskotrgovinske politike koje najdirektnije utječu međunarodnu trgovinu.

Carine definiramo kao porez koji se plaća na robu prilikom prelaska carinske granice te omogućavaju zaštitu domaće proizvodnje od inozemne konkurencije i prihod državnog proračuna (Derado, 2014). Prema Župljanin (2019), vrste carina su:

1. Ad valorem koje se odnose na određeni postotak (carinska stopa) na vrijednost robe koja prelazi granicu.
2. Specifične carine su određeni iznos novca po količini robe te je najmanje zastupljena
3. Kombinirane carine su kombinacija ad valorem i specifičnih carina, odnosno do određene količine uvoza se plaća carina po jedinici proizvoda, a iznad nje carina na vrijednost.

Carine gube na svom značaju nakon liberalizacije tržišta od strane World Trade Organization, stoga zemlje posežu za drugim instrumentima kako bi zaštitile domaću proizvodnju. Dakle, osim carinskih ograničenja, postoje i necarinska ograničenja slobode međunarodne razmjene. Necarinska ograničenja se uglavnom odnose na vladine propise koji se primjenjuju na određene proizvode i usluge i time omogućavaju domaćim proizvođačima da budu konkurentniji od stranih proizvođača (Kavas, 2013). Također, necarinskim barijerama se pokušava smanjiti količina uvezenih dobara i prisustvo inozemne konkurencije na domaćem tržištu.

Razlikujemo unilateralno, bilateralno, plilateralno i multilateralno uspostavljanje necarinskih barijera, ovisno o tome da li se barijere uspostavljaju od strane jedne ili između više zemalja (Župljanin, 2019).

U literaturi postoje mnoge klasifikacije necarinskih barijera, a Babić (2000) ih dijeli u tri grupe:

1. Necarinska ograničenja kojima je svrha zaštititi domaću privredu od vanjske konkurencije, ograničiti uvoz ili ojačati domaću privredu od vanjske konkurencije, odnosno mjere prema uvozu i mjere prema izvozu
2. Mjere koje se odnose na probleme koji nisu direktno vezani za trgovinu
3. Mjere koje se primjenjuju isključivo iz razloga koji nisu direktno vezani za trgovinu

U tablici su prikazane sve necarinske mjere ekonomske politike u svrhu ograničavanja međunarodne trgovine.

Tablica 1: Klasifikacija necarinskih mjera ekonomske politike

MJERE 1. TIPA:	
A. mjere usmjerene na uvoz	
<p>1. Mjere koje djeluju na količinu (direktne):</p> <p>a. globalne uvozne kvote</p> <p>b. selektivne uvozne kvote</p> <p>c. dozvole diskretno restriktivne</p> <p>d. dozvole liberalne</p> <p>e. dobrovoljna ograničenja izvoza</p> <p>f. embargo</p> <p>g. državna trgovina</p> <p>h. propisi o domaćem sadržaju</p>	<p>2. Mjere koje djeluju kroz troškove i cijene (indirektne):</p> <p>a. prelevmani</p> <p>b. zahtjevi za avansnim depozitom</p> <p>c. takse</p> <p>d. direktne subvencije domaćim konkurentima uvoza</p> <p>e. kreditna ograničenja uvoznicima</p> <p>f. porezne olakšice domaćim proizvođačima</p> <p>g. diskriminatorne tarife u unutarnjem transportu</p> <p>h. međunarodni robni sporazumi i sporazumi o marketingu</p>
B. Mjere usmjerene na izvoz:	
<p>1. Mjere koje djeluju na količinu (direktne):</p> <p>a. državna trgovina</p> <p>b. izvozne kvote i dozvole</p>	<p>2. Mjere koje djeluju kroz troškove i cijene (indirektne):</p> <p>a. direktne subvencije izvoznicima</p> <p>b. indirektne subvencije izvoznicima uključujući i kreditne olakšice</p> <p>c. damping koji podržava država</p> <p>d. izvozni nameti (takse)</p> <p>e. međunarodni robni sporazumi i sporazumi o marketingu</p>
MJERE 2. TIPA:	
<p>1. Mjere koje djeluju na količine (direktne):</p> <p>a. ograničenje pristupa medijima komuniciranja</p> <p>b. kvantitativna ograničenja marketinga i propagande</p>	<p>2. Mjere koje djeluju kroz troškove i cijene (indirektne):</p> <p>a. propisi o pakiranju i etiketiranju</p> <p>b. zdravstveni, sanitarni i standardi o kvaliteti</p> <p>c. sigurnosni i industrijski standardi i propisi</p> <p>d. granične takse</p>

	<ul style="list-style-type: none"> e. uporabne takse f. carinska procedura g. postupci carinske klasifikacije i slično h. postupci određivanja carinske osnovice i slično i. devizna ograničenja j. propisi o obavijestima i administrativne upute k. financiranje istraživanja i razvoja i slične pomoći domaćim proizvođačima supstituta uvoza
<p>MJERE 3. TIPA:</p>	
<ul style="list-style-type: none"> a. državni monopol proizvodnje, prodaje i distribucije b. državna strukturna politika i politika regionalnog razvoja koja utječe na trgovinu c. adhoc mjere ekonomske politike u vezi s bilancom plaćanja d. razlike u poreznim sustavima e. razlike u sustavima socijalnog osiguranja f. razlike u sustavima amortizacije g. vanjske koristi od vladinih programa nabavke za obranu, zrakoplovstvo ili nevojne svrhe h. ekonomija obujma uvjetovana državnim nabavkama i. promjene nacionalnih standarda, propisa i prakse j. tarife u vanjskom transportu i međunarodni državnin transportni sporazumi k. lučke pristojbe 	

Izvor: Izrada autora prema Babić (2000)

Kvantitativna ograničenja, za razliku od carinskih, dozvoljavaju samo određenoj količini robe i usluga da prijeđu carinsku granicu. Jedno od najvažnijih kvantitativnih ograničenja su kvote. Kvota je apsolutna granica do koje može ići vrijednosti ili količina neke robe ili usluge u određenom vremenskom razdoblju. Ovisno o ograničenju, razlikujemo uvozne i izvozne kvote. Uvozne kvote su bile popularne iza drugog svjetskog rata kod industrijskih zemalja i zemalja u razvoju s ciljem zaštite poljoprivrede i stimuliranja izvoza. Nadalje, globalne kvote ograničavaju ukupnu trgovinu robe ili usluge sa svijetom, ako se kvota odnosi na zemlje podrijetla ili odredišta robe ili usluge govorimo o selektivnoj ili diskriminatornoj kvoti.

Posebne vrste selektivnih kvota su dobrovoljna ograničenja izvoza i carinska kvota. Carinskom kvotom se stavlja ograničenje na uvoz određene količine robe uz zadanu carinsku stopu (Babić, 2000).

Dobrovoljno ograničenje izvoza je jedno od najvažnijih netarifnih barijera gdje zemlja uvoznica zahtijeva od zemlje izvoznice smanjenje izvoza robe s ciljem smanjenja ugrožavanja domaće industrije. Salvatore (2013) navodi primjer dobrovoljnog ograničenja izvoza Japanskih automobila u SAD. SAD je u razdoblju od 1977.-1981.godine zabilježio pad proizvodnje automobila za otprilike jednu trećinu. Slijedom toga, sporazumom se ograničio izvoz Japanskih automobila u SAD na 1,68 milijuna jedinica godišnje u razdoblju 1981.-1983. i na 1,85 milijuna jedinica u razdoblju 1984.-1985. Kako bi izbjegao stroža ograničenja izvoza, Japan je prihvatio navedena ograničenja. Međutim, najveći gubitnici navedenog sporazuma je američka javnost koja je plaćala više za američke automobile kao i za japanske. Odnosno, 660 dolara više za američke automobile i 1300 dolara za japanske automobile.

Nadalje, Salvatore (2013) ističe tarife kao najvažniju vrstu trgovinskih ograničenja. Definiramo ih kao porez ili carinu naplaćenu na robu kojom se trguje preko nacionalne granice. Kao i kod carina, dijelimo ih na ad valorem, specifične i složene. Ad valorem tarifa je fiksni postotak vrijednosti robe kojom se trguje, specifična tarifa je fiksni iznos po fizičkoj jedinici robe kojom se trguje, a složena tarifa je kombinacija ad valorem i specifične tarife.

Do sada smo razmatrali ograničenja kretanja roba i usluga u međunarodnoj razmjeni. Nadalje, osvrnimo se na međunarodno kretanje kapitala. Prema Ćorić i Malešević-Perović (2013), uključivanje zemlje u međunarodne tokove kapitala je relativno jednostavno i provodi se liberalizacijom računa kapitalnih transakcija. Tijekove po kapitalnom računu vlast regulira kapitalnim kontrolama koje se pojavljuju u različitim oblicima, a najčešće u obliku poreza, cjenovnih i količinskih kontrola i izravnih zabrana i restrikcija na međunarodno kretanje sredstava. Također, mogu se postaviti na kapitalne priljeve, kako bi spriječio preveliki obujam i volatilnost i kako se ne bi ugrozila makroekonomska stabilnost, te kapitalne odljeve kako bi limitirale pritisak na devalvaciju domaće valute. Nadalje, razlikujemo administrativne mjere ili direktne kontrole te tržišno orijentirane mjere ili indirektno kontrole. Administrativnim mjerama se ograničavaju kapitalne transakcije i transfer sredstava i imaju za cilj direktno utjecati na volumen međunarodnih financijskih transakcija dok tržišne kontrole u obliku dualnih ili multiplih tečaja, eksplicitnih ili indirektnih oporezivanja kapitalnih tijekova i sl. čine transakcije skupljima i time obeshrabruju kretanje kapitala.

4. EMPIRIJSKA ANALIZA

U empirijskom dijelu ovog rada testiraju se slijedeće dvije hipoteze:

H0: Ne postoji statistički značajna veza između trgovinske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a.

H1: Trgovinska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a.

H0: Ne postoji statistički značajna veza između financijske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a.

H1: Financijska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a.

U radu se koriste podatci za EU-28 zemalja (Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Hrvatska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Njemačka, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, Ujedinjeno Kraljestvo) u razdoblju od 2007. godine do 2018. godine.

Podaci su prikupljeni upotrebom baza podataka Svjetske banke (World Bank's World Development Indicators) te Eurostata.

U radu se koriste metode grafičkog i tabelarnog prikazivanja, metode deskriptivne statistike kako bi se prezentiralo kretanje vrijednosti BDP-a kao zavisne varijable te varijabli koje utječu na kretanje BDP-a, i to FDI kao pokazatelja financijske otvorenosti, neto izvoza ako pokazatelja trgovinske otvorenosti privrede, te državna potrošnja i inflacija kao kontrolne varijable.

Upotrebom metoda korelacijske analize testira se povezanost između kretanja BDP-a i odabranih varijabli, dok se kod testiranja hipoteza koriste metode panel analize podataka, i to upotreba procjenitelja s fiksnim efektom. Opravdanost korištenja procjenitelja s fiksnim efektom testira se Hausman testom te upotrebom F vrijednosti.

S obzirom da naši podatci sadrže prostornu (engl. Cross-sectional data) i vremensku komponentu (engl. Time series data), riječ je o panel-podacima. Stoga, kao što je već rečeno, koristimo se panel modelom kako bi na adekvatan način procijenili utjecaj nezavisnih varijabli na promatranu zavisnu varijablu. Panel podaci se sve češće koriste u ekonometrijskim analizama zbog slijedećih prednosti (Grizelj, 2016):

1. Paneli sadrže veći broj opažanja nego prostorni podaci ili pripadajuća vremenska serija
2. Zavisna se varijabla mijenja po jedinicama i vremenu pa su procjenitelji dobiveni panel-analizom precizniji
3. Panel podaci mogu umanjiti učinak pristranosti zbog nedostajućih podataka
4. Panel podatci omogućavaju konstruiranje i testiranje kompliciranijih modela

Dakle, panel podaci sadrže opservacije velikog broja istih jedinica u određenom vremenskom periodu, a svaka opservacija istovremeno sadrži prostornu i vremensku dimenziju.

Nadalje, model s fiksnim efektom je jednostavan linearni model u kojem se konstantni član mijenja sa svakom jedinicom, ali je konstantan u vremenu te ima slijedeći oblik:

$$y_{i,t} = \alpha_i + \beta_1 x_{i,t1} + \beta_2 x_{i,t2} + \dots + \beta_k x_{i,tk} + \varepsilon_{i,t}; \quad i=1, \dots, N, \quad t=1, \dots, T$$

N označava broj jedinica,

T označava broj razdoblja,

$x_{itk}, k=1, \dots, K$ označava vrijednost k -te nezavisne varijable, i -te jedinice promatranja u t ,

α konstantni član, jednak za sve jedinice promatranja, ne mijenja se kroz vrijeme,

β_1, \dots, β_K parametri koje treba procijeniti,

ε_{it} greška relacije i -te jedinice promatranja u razdoblju t .

pretpostavka je da su $\varepsilon_{i,t}$ neovisno i identično distribuirani po jedinicama promatranja i varijancom σ_ε^2 te se pretpostavlja da su svi $x_{i,t,k}$ neovisni o $\varepsilon_{i,t}$ za sve i, t, k

Analiza se radi u statističkom softwaeu STATA.

Korištenjem dostupne baze podataka i navedenih metoda provodimo empirijsko istraživanje kako bi testirali postavljene hipoteze.

4.1. Definiranje modela

Za potrebe testiranja hipoteza kreira se model:

$$Gdp_{g,i,t} = \alpha + \beta_1 FDI_{i,t} + \beta_2 Nexp_{i,t} + \beta_3 drpot_{i,t} + \beta_4 Infl_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

Gdje je i broj država koje ulaze u model, t vremenski period, Gdp_g je stopa rasta BDP-a u određenoj državi i određenoj godini, FDI su strana direktne investicije, neto priljevi (%BDP-a) u određenoj državi i određenoj godini, $Nexp$ je neto izvoz (%BDP-a) u određenoj državi i

određenoj godini, $drpot$ označava državnu potrošnju (%BDP-a) u određenoj državi i određenoj godini, $Infl$ je stopa inflacije u određenoj državi i određenoj godini, $\varepsilon_{i,t}$ je standardna greška, α predstavlja konstantu u modelu, a $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ su parametri koje treba procijeniti.

Model kojeg ćemo testirati u ovom radu definiramo na temelju pregleda sličnih usporedivih radova koji su analizirali i testirali vezu između rasta BDP-a i trgovinske i financijske otvorenosti. Kao što je već rečeno u uvodnom dijelu rada, ključni pokazatelj ekonomske globalizacije su međunarodni kapitalni tokovi poput portfolio i stranih direktnih investicija. Upravo se na strane direktne investicije, njihove odrednice i posljedice, fokusiraju brojni autori, a većina ih, u istraživanjima navedenim u drugom poglavlju, uzima upravo FDI kao ključan faktor ekonomskog rasta, odnosno kao pokazatelj financijske otvorenosti. Također, Ćorić i Malešević-Perović (2013) navode strane direktne investicije kao najmanje cikličku komponentu međunarodnih kapitalnih transakcija, stoga je process liberalizacije međunarodnih kapitalnih transakcija najbolje započeti upravo s ukidanjem ograničenja na strane direktne investicije. S obzirom da većina autora ističe važnost FDI kao faktora koji sa sobom donosi nova znanja i tehnologiju, povećavaju ljudski i fizički kapital i povećavaju konkurentnost te su liberalizacijom tržišta kapitala zabilježile najznačajniji rast, FDI koristimo kao pokazatelj financijske otvorenosti. Već smo ranije donijeli zaključak da većina autora smatra da ekonomska otvorenost sama po sebi nije dovoljna da bi zemlje ostvarile ekonomski rast. Odnosno, na investicijske odluke utječu makroekonomska stabilnost u zemlji, politički rizici, reforme, itd. Glavni pokazatelj makroekonomske stabilnosti je stabilnost cijena pa stoga, kao i kod Kinoshita, Campos (2003), koristimo prosječnu stopu inflacije u zemlji pri analizi stope rasta BDP-a. Udio državne potrošnje u BDP-u je najčešće korišten pokazatelj veličine države, Loizides i Vamvoukas (2005) ispituju vezu između veličine države i stope ekonomskog rasta te zaključuju da je utjecaj javnog sektora pozitivan odnosno, državna potrošnja potiče ekonomski rast. Nadalje, ističu Wgnerov zakon kao jedan od najranijih pokušaja koji naglašava ekonomski rast kao temeljnu odrednicu rasta javnog sektora. Hasnul (2015) istražuje utjecaj državne potrošnje na ekonomski rast u Maleziji te dolazi do rezultata da postoji negativna povezanost između državne potrošnje i ekonomskog rasta. S obzirom na brojne radove koji se u analizama ekonomskog rasta osvrću na državnu potrošnju te u radu Nelson i Singh (1994), kao i Naveed i Shabbir (2006) koriste inflaciju i državnu potrošnju kao nezavisne varijable, a zavisna varijabla je stopa rasta BDP-a, iste se kod analize pridodaju modelu kao kontrolne varijable.

Tablica 2: Promatrane varijable u modelu

Varijabla	Indikator	Skraćeni naziv	Izvor	Očekivani utjecaj na kretanje BDP-a
Ekonomski rast	Δ GDP (%)	Gdpg	World bank	Zavisna varijabla
Financijska otvorenost	FDI, neto priljevi (%)	FDI	World bank	+
Trgovinska otvorenost	(Uvoz-izvoz)/BDP (%)	Nexp	World bank	+
Veličina države	Ukupna državna potrošnja (%BDP-a)	Drpot	World bank	+
Inflacija	Stopa inflacije (godišnja)	Infl	World bank	-

Izvor: izrada autora

4.2. Deskriptivna statistika

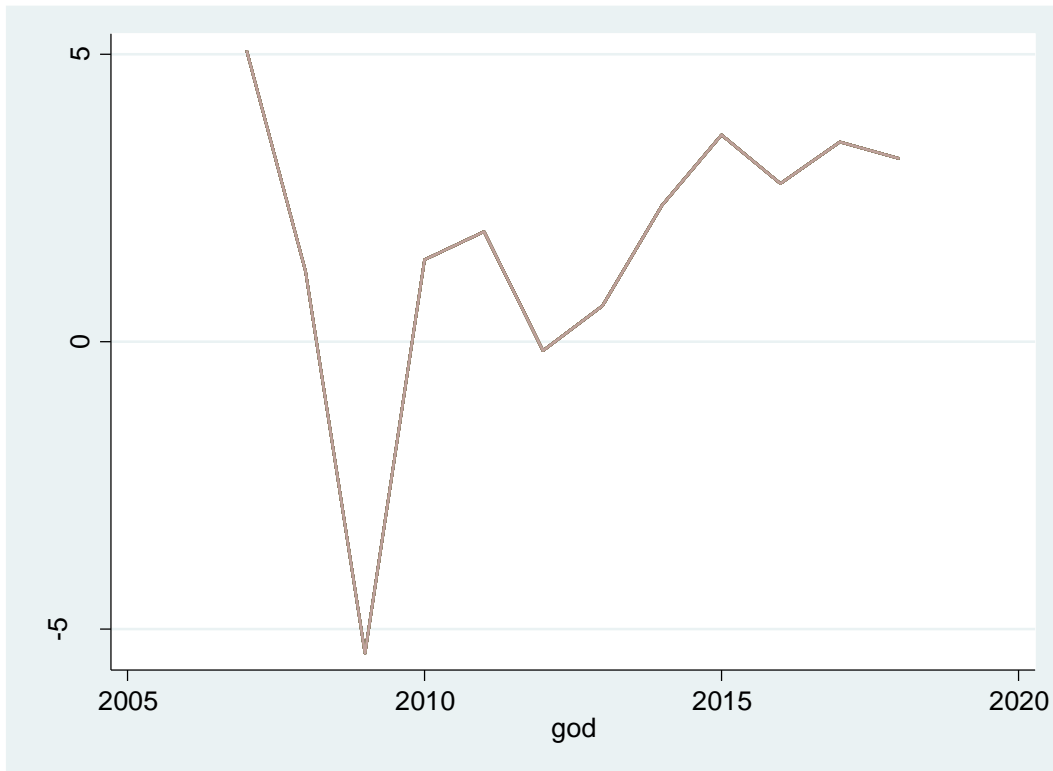
Tablica 3: Deskriptivna statistika varijabli u modelu za EU-28 zemlje u razdoblju 2007.-2018. godine

Varijabla	Observacije	Srednja vrijednost	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum
gdpg	336	1.670982	3.744713	-14.81	25.12
fdi	336	10.53827	33.52053	-54.72	423.83
nexp	336	2.928869	8.512009	-19.76	34.05
drpot	308	38.92377	7.657857	17.07	92.02
infl	336	1.930387	2.141949	-4.48	15.4

Izvor: Izrada autora

Prosječna ostvarena stopa rasta EU 28 zemalja u promatranom razdoblju je 1,67% sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 3,74 postotna poena. Najniža ostvarena stopa rasta je negativna, -14,81% u Litvi 2009. godine, dok je najviša ostvarena stopa rasta BDP-a od 25,12% u Irskoj 2015. godine.

BDP promatranih zemalja EU je u promatranom razdoblju bilježio oscilacije gdje je u 2008., te 2012. godini ostvaren pad europskog gospodarstva, dok je u ostalim promatranim godinama bilježen rast što je vidljivo iz slijedećeg grafa.

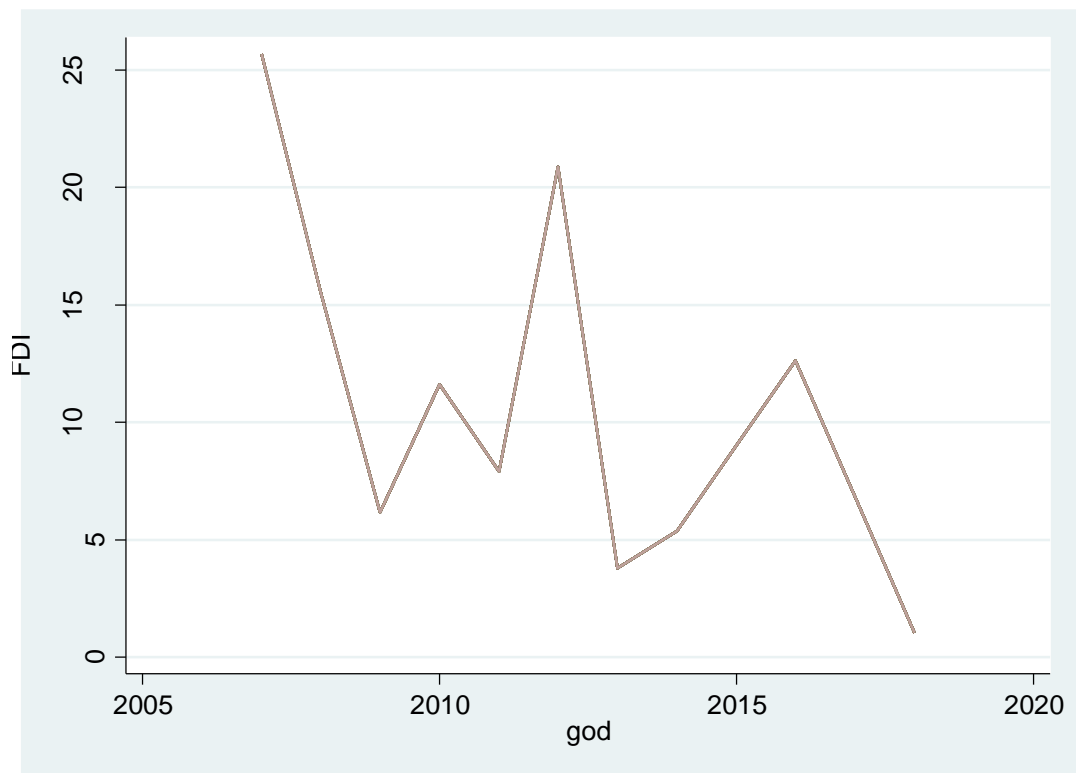
Graf 6 : Kretanje BDP-a zemalja EU-28 u promatranom razdoblju

Izvor: Izrada autora

Prosječan udio neto FDI priljeva je 10,54% BDP-a sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 33,52 postotna boda. Udio FDI neto priljeva se kretao kod svih promatranih zemalja u promatranom razdoblju u rasponu od -54,72% do 423,83%.

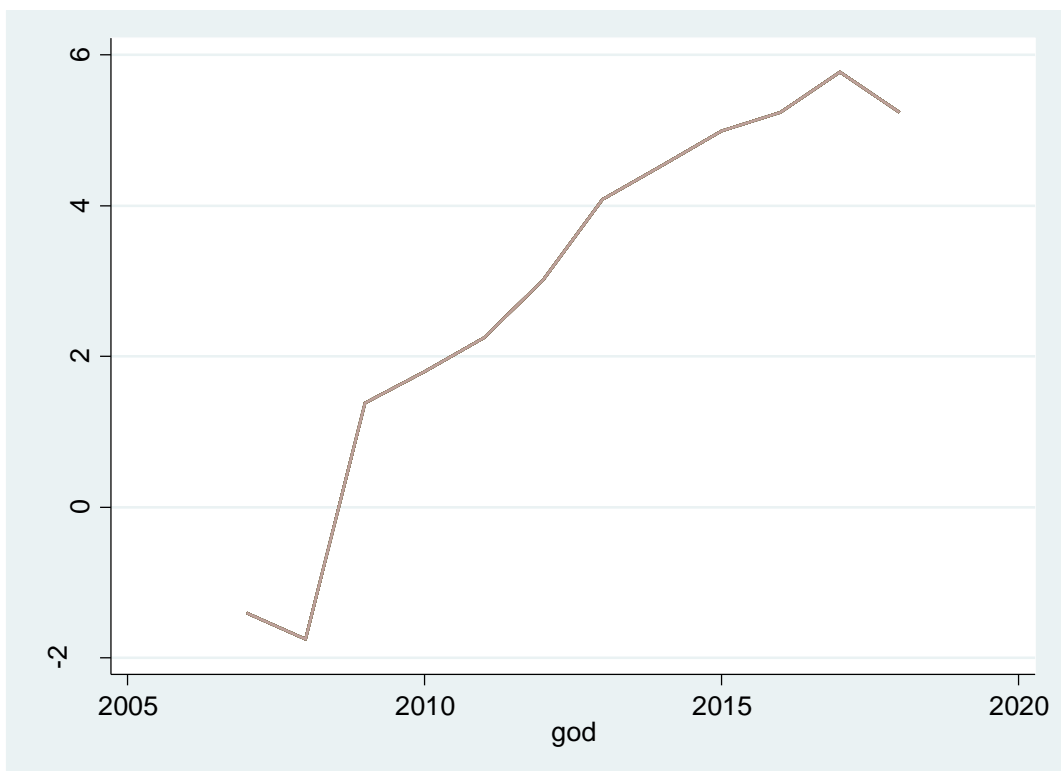
Prosječan udio neto izvoza u BDP-u je 2,93% BDP-a sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 8,51 postotna boda. Udio neto izvoza u BDP-u se kretao kod svih promatranih zemalja u promatranom razdoblju u rasponu od -19,76% do 34,05%.

Kretanje FDI i neto izvoza za zemlje EU-28 u razdoblju 2007.-2018. godine prikazano je grafom 7 te grafom 8. Prosječan udio FDI u BDP-u je bilježio značajan pad u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu, nakon čega je uslijedilo razdoblje oscilacija sa tendencijom pada.

Graf 7: Kretanje FDI

Izvor: Izrada autora

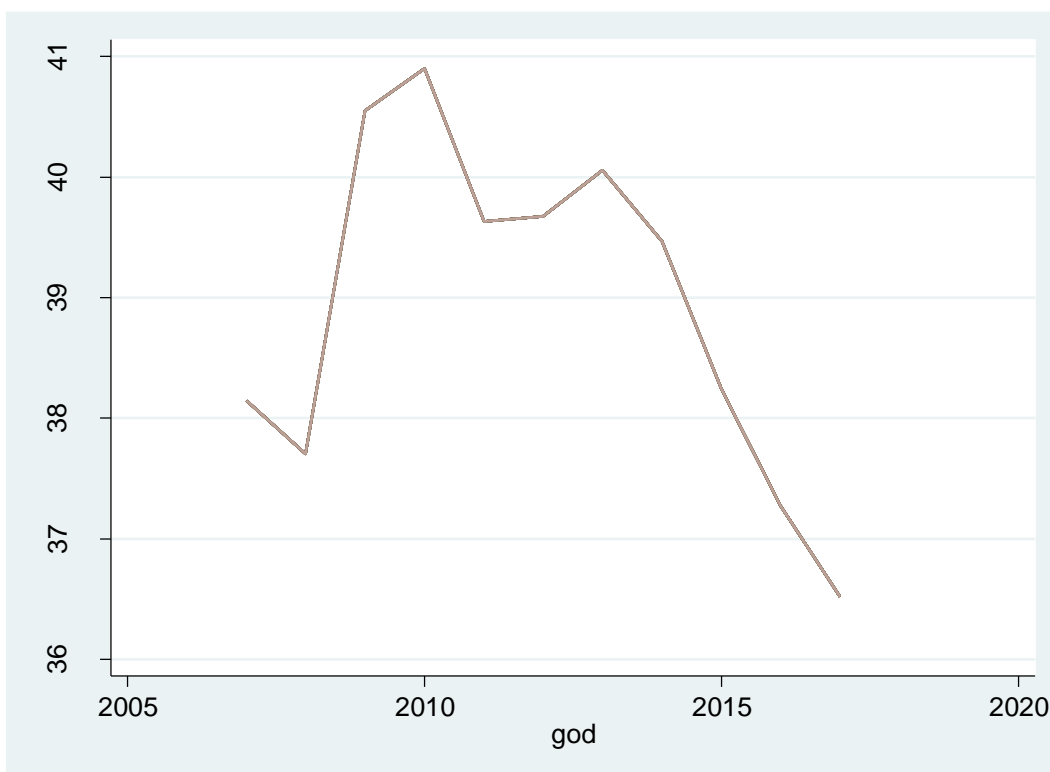
Graf 8: Kretanje neto izvoza

Izvor: izrada autora

Prosječan udio neto izvoza u BDP-u je bio negativan u 2007. i 2008. godini, odnosno ostvaren je veći uvoz u odnosu na izvoz, dok je nakon 2008. godine zamjetan rast udjela neto izvoza koji traje do 2017. godine, nakon čega je došlo do negativne korekcije.

Državna potrošnja je bilježila prosječnu vrijednost kod EU-28 zemalja u promatranom razdoblju 38,92% sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 7,66 postotnih bodova. Udio državne potrošnje u BDP-u se kretao kod svih promatranih zemalja u promatranom razdoblju u rasponu od 17,07% do 92,02%.

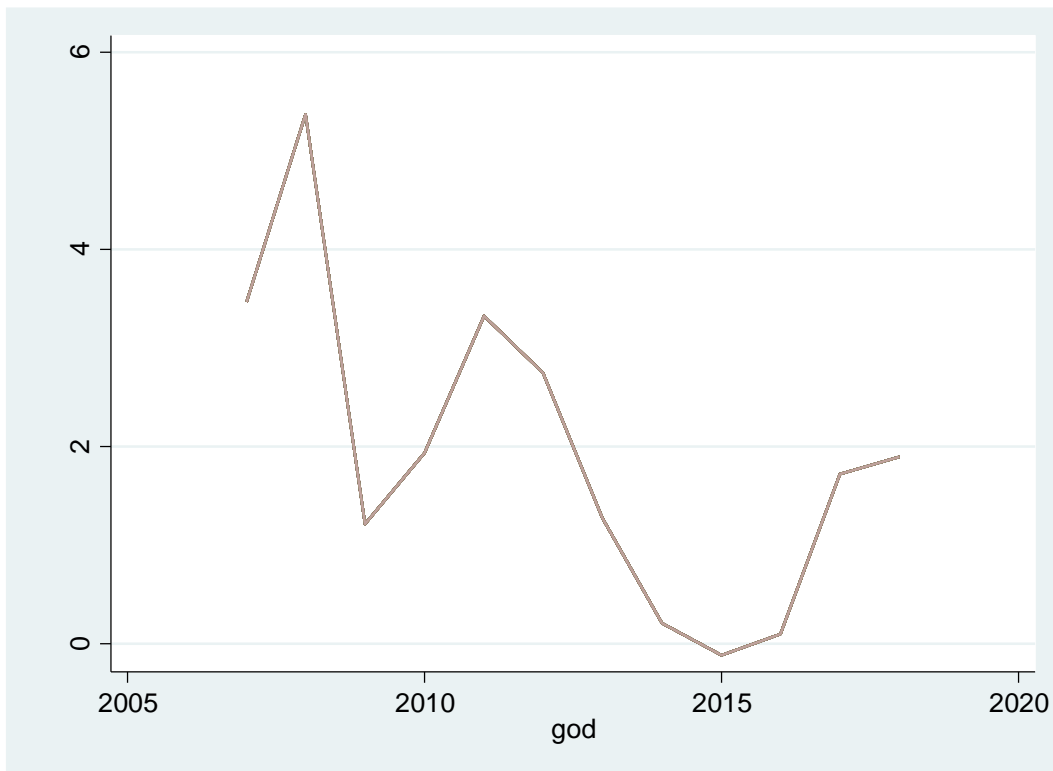
Rast cijena u gospodarstvu predstavlja inflaciju, te je u promatranom razdoblju kod EU-28 zemalja bilježila 1,93% sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 2,14 postotnih bodova. Stopa inflacije se u promatranom razdoblju kretala u rasponu od -4,48% (deflacija) do 15,4%. Kretanje prosječnih vrijednosti odabranih varijabli EU-28 zemalja prezentira se grafički:

Graf 9: Kretanje državne potrošnje

Izvor: Izrada autora

Prosječna razina državne potrošnje je bilježila rast u kriznim godinama, dok je u godinama ekspanzije utvrđen pad udjela državne potrošnje u BDP-u.

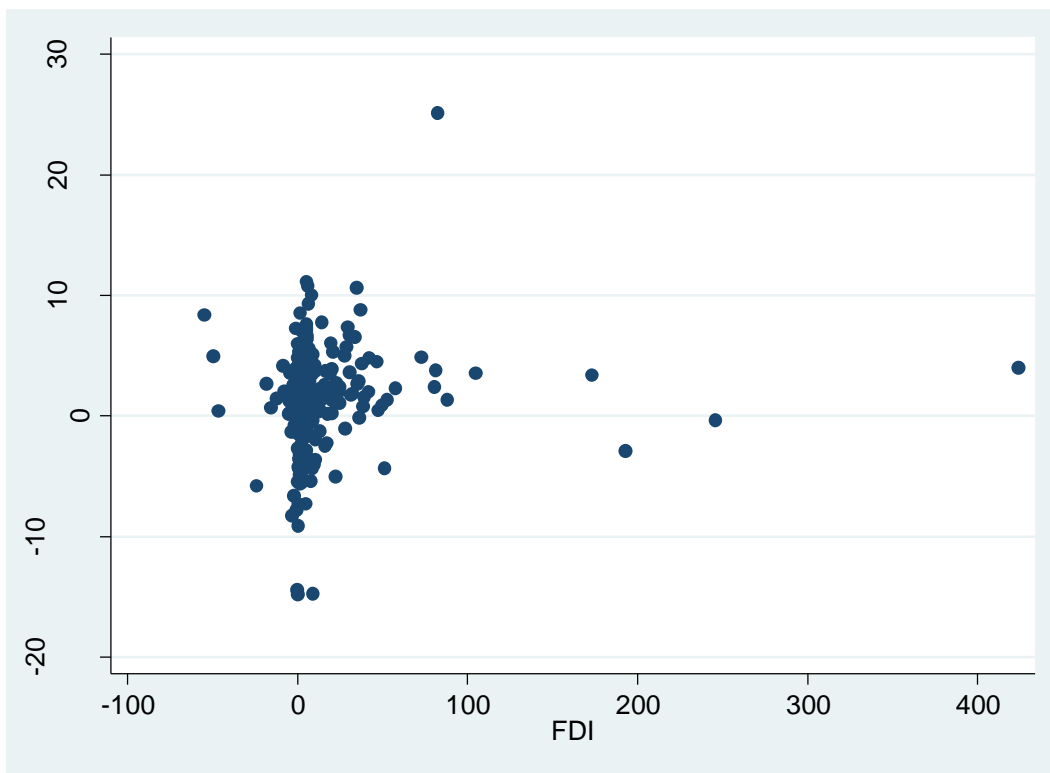

Graf 10: Kretanje inflacije

Izvor: Izrada autora

Prosječna razina inflacije je bilježila oscilacije u promatranom razdoblju sa tendencijom pada do 2015. godine nakon čega je utvrđena tendencija rasta inflacije u gospodarstvu.

Mjeru stupnja podudarnosti slučajnih varijabli mjerimo korelacijom koja može biti pozitivna kada rast jedne varijable prati rast druge varijable, odnosno kada pad jedne varijable prati pad druge varijable te negativna kada rast jedne varijable prati pad druge varijable. U nastavku je prikazana povezanost između kretanja BDP-a i odabranih varijabli koja se testira korelacijom.

Graf 11: Dijagram rasipanja stope rasta BDP-a i FDI-a

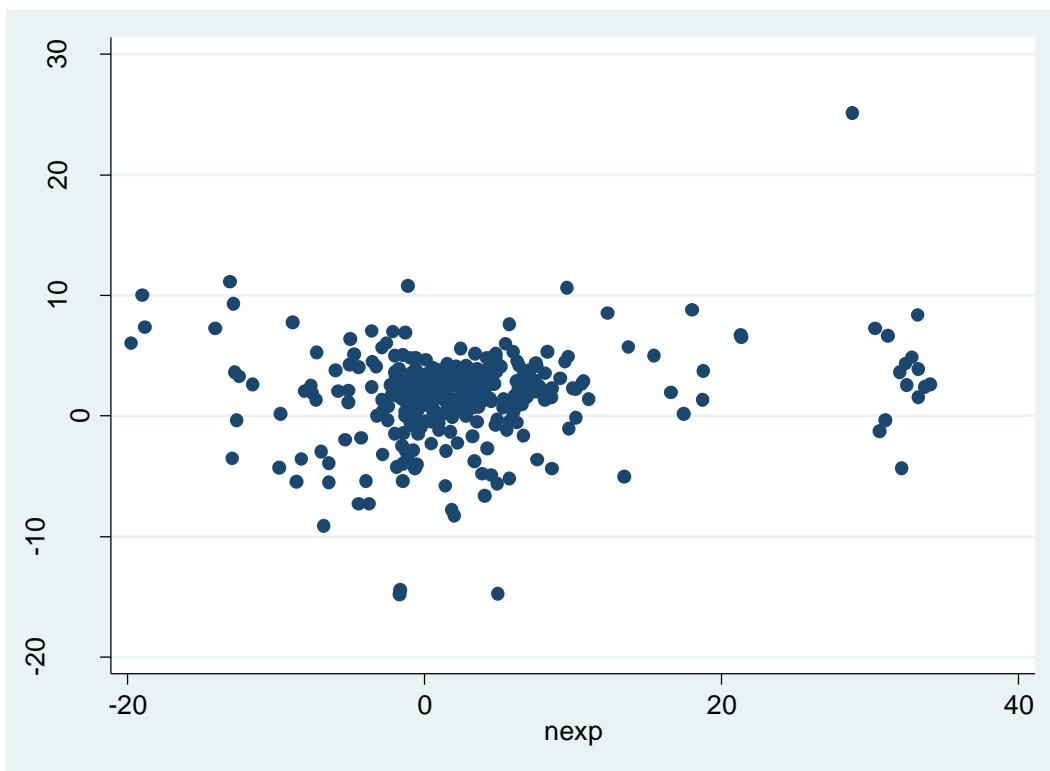
Izvor: Izrada autora

Tablica 4: Korelacijska matrica; BDP i FDI

	gdp	fdi
gdp	1.0000	0.0855
fdi	0.0855	1.0000

Izvor: Izrada autora

Na temelju vrijednosti koeficijenta korelacije 0,085 ne može se utvrditi postojanje statistički značajne povezanosti između kretanja stope rasta BDP-a i FDI ulaganja.

Graf 12: Dijagram rasipanja stope rasta BDP-a i neto izvoz

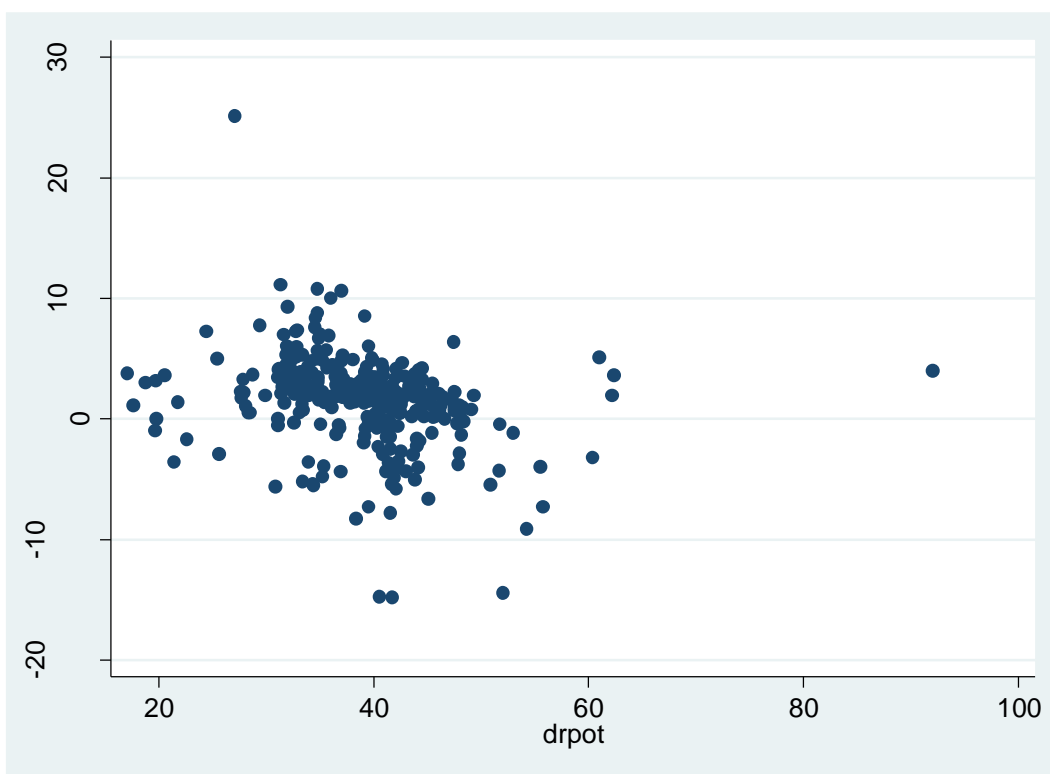
Izvor: Izrada autora

Tablica 5: Korelacijska matrica; BDP i neto izvoz

	gdp	nexp
gdp	1.0000	
nexp	0.1505*	1.0000

Izvor: Izrada autora

Na temelju vrijednosti koeficijenta korelacije 0,15 se može utvrditi postojanje statistički značajne povezanosti između kretanja stope rasta BDP-a i neto izvoza. Povezanost je statistički značajna pri graničnoj razini signifikantnosti od 5%.

Graf 13: Dijagram rasipanja stope rasta BDP-a i državne potrošnje

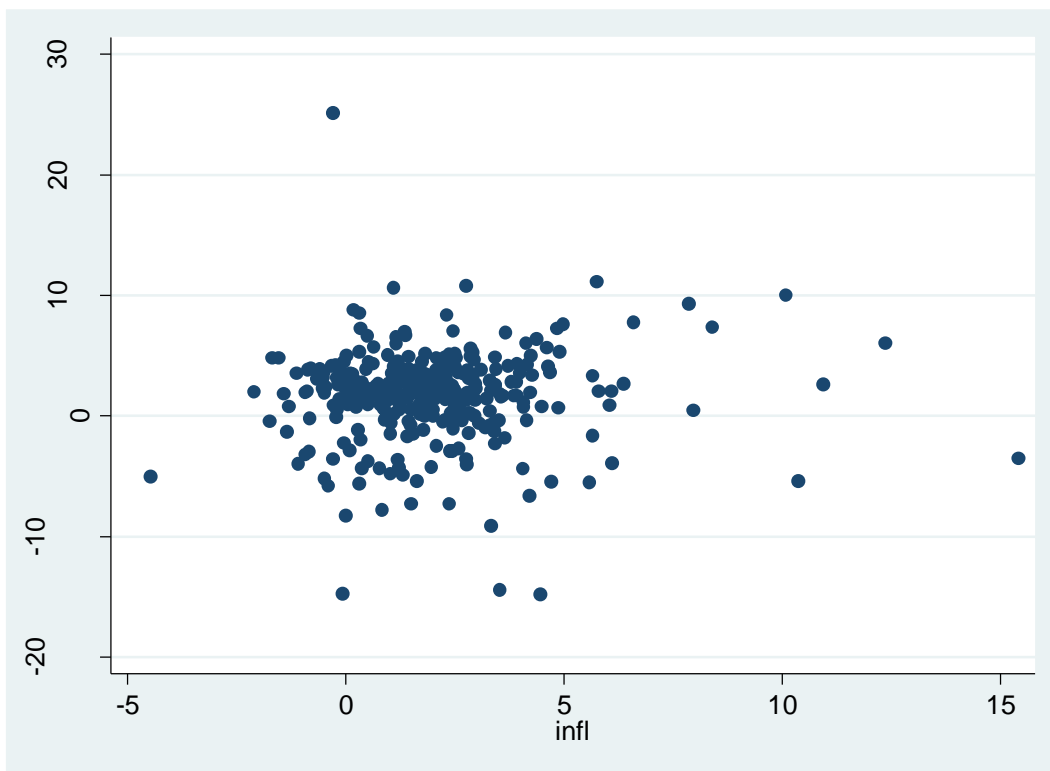
Izvor: Izrada autora

Tablica 6: Korelacijska matrica; BDP i državna potrošnja

	gdpg	drpot
gdpg	1.0000	
drpot	-0.2629*	1.0000

Izvor: Izrada autora

Na temelju vrijednosti koeficijenta korelacije $-0,263$ se može utvrditi postojanje statistički značajne negativne povezanosti između kretanja stope rasta BDP-a i državne potrošnje. Povezanost je statistički značajna pri graničnoj razini signifikantnosti od 5%.

Graf 14: Dijagram rasipanja stope rasta BDP-a i inflacije

Izvor: Izrada autora

Tablica 7: Korelacijska matrica; BDP i inflacija

	gdp	infl
gdp	1.0000	0.0370
infl	0.0370	1.0000

Izvor: Izrada autora

Na temelju vrijednosti koeficijenta korelacije 0,037 ne može se utvrditi postojanje statistički značajne povezanosti između kretanja stope rasta BDP-a i inflacije.

Testiranje hipoteza se provodi panel procjeniteljem koji uključuje i odabrane kontrolne varijable.

U nastavku se analizira model:

$$Gdp_{i,t} = \alpha + \beta_1 FDI_{i,t} + \beta_2 Nexp_{i,t} + \beta_3 drpot_{i,t} + \beta_4 Infl_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

4.3. Testiranje povezanosti među nezavisnim varijablama

U radu se kao nezavisne varijable koriste izravna strana ulaganja, inflacija, državna potrošnja i neto izvoz gdje se prije kreiranja modela utjecaja istih na kretanje BDP-a treba provjeriti postojanje potencijalnog problema multikolinearnosti među nezavisnim varijablama.

Tablica 8: Povezanost nezavisnih varijabli

	fdi	nexp	drpot	infl
fdi	1.0000			
nexp	0.1604*	1.0000		
drpot	0.2969*	-0.0842	1.0000	
infl	0.0146	-0.3393*	-0.0925	1.0000

Izvor: Izrada autora

Iz tablice se može utvrditi da niti jedan par varijabli nema umjerenu, niti visoku razinu korelacije (r vrijednosti $<0,50$), iz čega se može utvrditi da model nema potencijalni problem multikolinearnosti.

Nakon dijagnostičkih testova se može utvrditi da je primjereno koristiti panel procjenitelj utjecaja nezavisnih varijabli na kretanje BDP-a.

4.4. Rezultati istraživanja

U ovom dijelu rada prezentiraju se rezultati provedene analize. Kao procjenitelj se koristi model sa fiksnim efektom jer je primjenjiv u situacijama kada postoji veći broj jedinica koje se promatraju i relativno kratki vremenski niz. Također, za razliku od modela sa slučajnim efektom, procjenitelj parametara u modelu s fiksnim efektom je konzistentan bez obzira na prisutnost korelacije pogreške s bilo kojom nezavisnom varijablom.

Tablica 9: Testiranje fiksnim efektom

Fixed-effects (within) regression		Number of obs	=	308
Group variable: id		Number of groups	=	28
R-sq: within	= 0.1244	Obs per group: min	=	11
between	= 0.2123	avg	=	11.0
overall	= 0.1012	max	=	11
corr(u_i, xb)	= -0.6112	F(4,276)	=	9.80
		Prob > F	=	0.0000

gdp	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
fdi	.0221795	.007585	2.92	0.004	.0072476	.0371114
nexp	.0403657	.0717472	0.56	0.574	-.1008756	.1816069
drpot	-.3072227	.0507605	-6.05	0.000	-.4071496	-.2072957
infl	-.0191278	.1288042	-0.15	0.882	-.2726913	.2344358
_cons	13.16583	2.076525	6.34	0.000	9.077994	17.25367
sigma_u	1.8197493					
sigma_e	3.5560176					
rho	.20752897	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0:	F(27, 276) =	1.69	Prob > F =	0.0208
------------------------	--------------	------	------------	--------

Izvor: Izrada autora

Jednadžba modela glasi:

$$gdp_{it} = 13,166 + 0,022 * fdi_{it} + 0,0404 * nexp_{it} - 0,307 * drpot_{it} - 0,019 * infl_{it}$$

Vrijednost parametra uz varijablu FDI 0,022 znači da se svakim porastom udjela FDI u BDP-u za jedan postotni bod može očekivati porast BDP-a za 0,022 postotna boda. Parametar je statistički značajan pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,004.

Vrijednost parametra 0,0404 uz varijablu nexp znači da se svakim porastom udjela neto izvoza u BDP-u za jedan postotni bod može očekivati porast BDP-a za 0,0404 postotnih bodova. Parametar nije statistički značajan (empirijska razina signifikantnosti 0,574 > 0,050).

Vrijednost parametra 0,307 uz varijablu drpot znači da se svakim porastom udjela državne potrošnje u BDP-u za jedan postotni bod može očekivati pad BDP-a za 0,307 postotnih bodova. Parametar je statistički značajan pri empirijskoj razini signifikantnosti <0,001.

Vrijednost parametra 0,019 uz varijablu infl znači da se svakim porastom inflacije za jedan postotni bod može očekivati pad BDP-a za 0,019 postotnih bodova. Parametar nije statistički značajan (empirijska razina signifikantnosti $0,882 > 0,050$).

Na temelju empirijske F vrijednosti 0,0208 može se utvrditi da je primjena modela sa fiksnim efektom opravdana.

Nadalje, opravdanost korištenja modela s fiksnim efektom naspram modela sa slučajnim efektom testira se Hausman testom.

Tablica 10: Prikaz rezultata Hausmanovim testom

	Coefficients		(b-B) Difference	sqrt(diag(V_b-V_B)) S.E.
	(b) fefe	(B) rere		
fdi	.0221795	.0188667	.0033128	.0037951
nexp	.0403657	.0423711	-.0020054	.0658496
drpot	-.3072227	-.157601	-.1496217	.0407914
infl	-.0191278	.05986	-.0789878	.078004

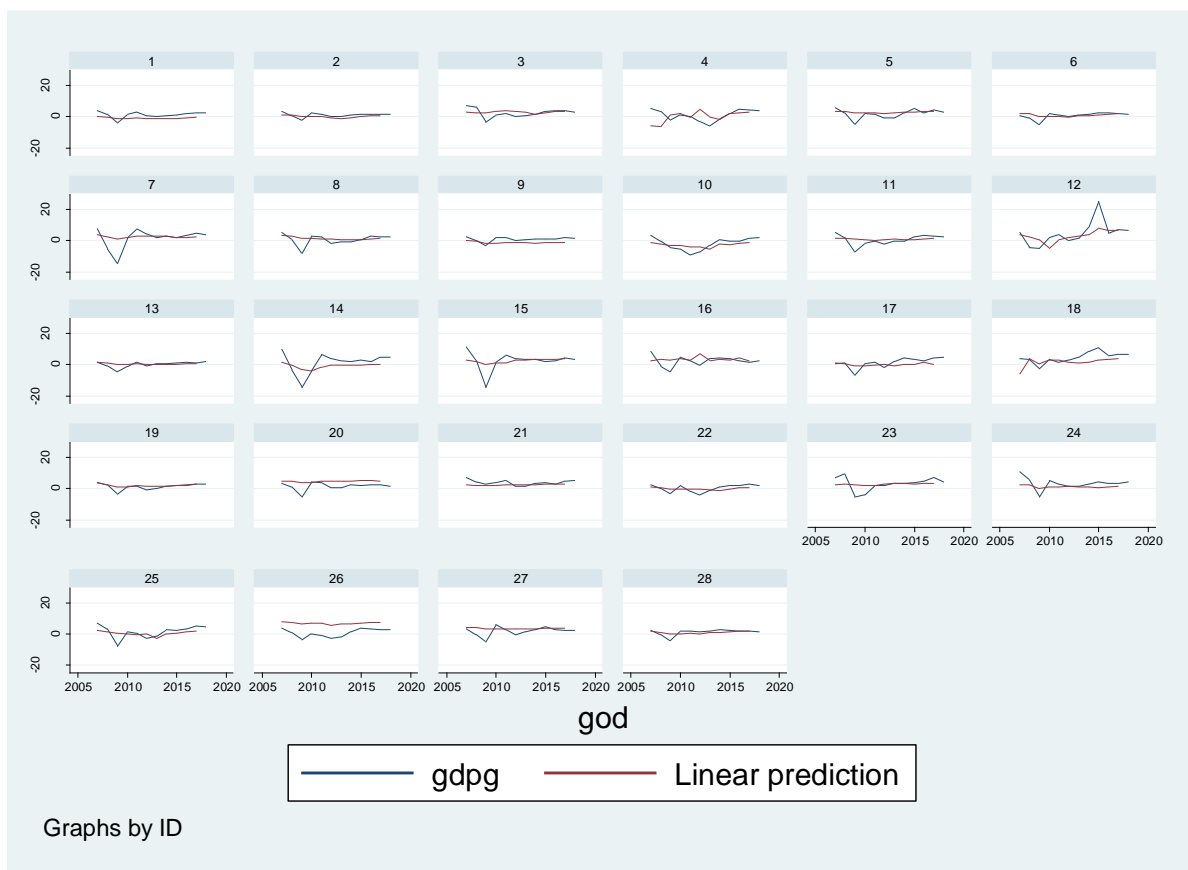
b = consistent under Ho and Ha; obtained from xtreg
 B = inconsistent under Ha, efficient under Ho; obtained from xtreg

Test: Ho: difference in coefficients not systematic

chi2(4) = (b-B)'[(V_b-V_B)^(-1)](b-B)
 = 22.03
 Prob>chi2 = 0.0002

Izvor: Izrada autora

Empirijska p vrijednost Hausman testa ne prelazi graničnu vrijednost 0,050, zbog čega se može donijeti zaključak da je primjereno korištenje modela s fiksnim i interpretirati rezultate koje smo dobili koristeći ovaj procjenitelj.

Graf 15: Kretanje stvarnih i očekivanih vrijednosti stope rasta BDP-a.

Izvor: Izrada autora

Slijedom rezultata provedenog istraživanja može se donijeti zaključak da postoji pozitivan utjecaj financijske otvorenosti, dok trgovinska otvorenost nema statistički značajan utjecaj na kretanje BDP-a, dakle, nemamo dovoljno dokaza da prihvatimo hipotezu da trgovinska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a te da ne postoji statistički značajna veza između financijske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a.

U prilog prihvaćenoj hipotezi o pozitivnom utjecaju financijske otvorenosti na stopu rasta BDP-a, u slijedećim tablicama prikazujemo zemlje Europske Unije koje su u razdoblju 2007.-2018. godine ostvarile najveće stope rasta BDP-a u razdoblju 2007.-2018. Vidljivo je kako se neke od njih poput Irske, Malte i Luksemburga nalaze i na listi zemalja s visokim stopama FDI-a.

Tablica 11: Zemlje i stopa rasta BDPA-a

Zemlja	gdpg
Irska	25,12
Litva	11,09
Slovačka	10,8
Malta	10,66
Latvija	9,98
Luksemburg	8,35

Izvor: izrada autora

Tablica 12: Zemlje i FDI, neto priljev (%BDP-a)

Zemlja	FDI, neto priljev (%BDP-a)
Malta	423,83
Luksemburg	245,82
Cipar	192,98
Irska	82,44
Nizozemska	81,26

Izvor: izrada autora

ZAKLJUČAK

Ekonomski rast, mjereno BDP-om, važan je čimbenik svake zemlje jer znači rast nacionalnog dohotka, nacionalne proizvodnje, rast životnog standarda i veću potrošnju dobara i usluga. Ekonomska globalizacija omogućila je robama, uslugama, kapitalu i radnoj snazi neometano kretanje preko državnih granica. Slijedom toga, udio izvoza i uvoza u BDP-u raste te ekonomska otvorenost dobija značajnu ulogu u analizama ekonomskog rasta. Odnosno, ekonomski uspjeh počinje, u velikoj mjeri, ovisiti o učinkovitosti razmjene dobara, usluga, kapitala i znanja među državama.

Odnosi s inozemstvom dobivaju važnost još u doba merkantilizma gdje je vanjska trgovina predstavljala najvažnije sredstvo za povećanje bogatstva. Ukidanjem različitih trgovinskih barijera koje ograničavaju međunarodnu razmjenu prevladava stajalište o pozitivnom utjecaju međunarodne razmjene na ekonomski rast. Nadalje, u istraživanju pronalazimo veliki broj radova kojih su suprotnih mišljenja kada se radi o utjecaju trgovinske otvorenosti na ekonomski rast. S jedne strane u radovima pronalazimo dokaze da zemlje povećavajući svoju trgovinu povećavaju stopu ekonomskog rasta u odnosu na zemlje koje nisu iskoristile pristup tržištima, a s druge strane ne pronalaze pozitivnu vezu između ekonomske otvorenosti i ekonomskog rasta. Međutim, većina radova pokazuje da financijska otvorenost, prelijevanjem tehnologije i znanja, ima pozitivan utjecaj na rast BDP-a, a to je i istraživanje provedeno u ovom radu potvrdilo. Cilj rada je bio ispitati utjecaj trgovinske i financijske otvorenosti na stopu rasta BDP-a. Istraživanje je provedeno na temelju podataka za zemlje Europske Unije za razdoblje 2007.-2018. godine. Hausmanovim testom smo pokazali da je primjereno korištenje modela s fiksnim efektom te došli do rezultata da porast udjela FDI-a u BDP-u za 1 postotni bod utječe na porast BDP-a za 0,022 postotna boda te je parametar statistički značajan. Dakle, procjenom modela došli smo do zaključka da ne postoji statistički značajna veza između trgovinske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a te, kao što je već rečeno, financijska otvorenost pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a. Među relevantnim istraživanjima koji potvrđuju pozitivnu vezu financijske otvorenosti, odnosno stranih direktnih investicija i ekonomskog rasta možemo izdvojiti: Madsen (2009); Bazić i Karanikić (2014); Antevski (2009); Borensztein et al. (1995). Svi oni dokazuju važnost stranih direktnih investicija u poticanju ekonomskog rasta, ali isto tako naglašavaju važnost razvijenih tržišta, razvijenih institucija, veličinu zemlje, intenzitet ulaganja u novu tehnologiju, kvalitetu strukturnih i institucionalnih reformi i sl. kao ključne komplementarne mjere koje utječu na privlačenje stranih investitora.

LITERATURA

1. Agarwal, P., 2019. Trade Barriers. Intelligent Economist. Dostupno na: <https://www.intelligenteconomist.com/trade-barriers/> (pristupljeno: 30.7.2019.)
2. Antevski, M., 2009. Razvojni potencijali stranih direktnih investicija: komparativna međunarodna iskustva. Međunarodni problemi, Vol. 61, pp. 48-73.
3. Babić, M. i Babić, A., 2000. Međunarodna ekonomija. 5 izd. Zagreb: Mate.
4. Bezić, H. i Karanikić, P., 2014. Utjecaj inozemnih direktnih investicija i transferatehnologije na gospodarski rast Republike Hrvatske. Poslovna izvrsnost Zagreb, No. 1, pp. 27-48.
5. Blanchard, O., 2005. Makroekonomija. 3izd. Mate d.o.o Zagreb.
6. Cavallo, E. i Frankel, J., 2007. Does openness to trade make countries more vulnerable to sudden stops, or less? Using gravity to establish causality. Working Paper, No. 618. Dostupno na: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/51509/1/585625999.pdf> (pristupljeno: 29.6.2019.)
7. Ćorić, B. i Malešević Perović, L., 2013. Makroekonomija. Teorija i politika. EFST, Split.
8. Derado, D., 2006. The Effects Of Trade Liberalisation Among The South Eastern European Countries. Tourism and Hospitality Management, Vol. 12, pp. 1-17.
9. Derado. D., 2014. Autorizirani nastavni materijali. EFST, Split.
10. European Union. Dostupno na: www.europa.eu (pristupljeno: 4.7.2019.).
11. Federal Reserve Bank of St. Louis, 2019. What is Behind the Global Decline in Trade Barriers? Dostupno na: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2019/february/behind-global-decline-trade-barriers> (pristupljeno: 2.8.2019.).
12. Fischer, S. 2003. Globalization and Its Challenges. American Economic Review, 93(2), pp.1-30.
13. Fratzscher, M. i Bussiere, M., 2004. Financial Openness and Growth: Short-run Gain, Long-run Pain? Working Paper Series 348. European Central Bank. Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=533010 (pristupljeno: 12.7.2019.)
14. Fujii, E., 2017. What Does Trade Openness Measure? Working Paper, No. 6656. Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3043615 (pristupljeno 12.02.2019.).
15. Garret, G., 2000. Shrinking States? Globalization and National Autonomy. U: Woods, N. ed. The Political Economy of Globalization. Macmilian. pp. 107-146.

16. Grizelj, S., 2016. Utjecaj financijskog sustava na gospodarski rast. Doktorski rad, EFST, Split.
17. Hasnul, A., 2015. The effects of government expenditure on economic growth: the case of Malaysia. Mpra Paper, No.71254. Dostupno na: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/71254/> (pristupljeno: 3.8.2019.).
18. Kavas, F., 2013. Trade barriers and applications to international trade. More than shipping Dostupno na: <https://www.morethanshipping.com/trade-barriers-and-applications-to-international-trade/> (pristupljeno: 3.8.2019.)
19. Kovač, I., 2012. Analiza međunarodne robne razmjene Republike Hrvatske od godine 2001. do 2010. Ekonomski pregled, Vol. 63, pp. 87-118.
20. Kovač, I., 2012. Trendovi i karakteristike međunarodne robn razmjene Republike Hrvatske. Ekonomski Vjesnik, Vol. 25, No. 1, pp. 43-63.
21. Kovač, I., Palić, M. i Mihanović, D., 2012. International trade of goods as a determinant of GDP growth in Croatia. International Journal of Business and globalisation, Vol. 9, No. 2, pp. 134-156.
22. Kovačević, Z. i Tomić, D., 2012. Povezanost uvjeta razmjene, otvorenosti i gospodarskog rasta u Republici Hrvatskoj. Poslovna izvrsnost Zagreb, No. 2, pp. 87-108.
23. Legrain, P., 2002. Open World: The Truth about Globalisation. World Trade Review, Vol.2, pp. 119-120.
24. Loizides, J. i Vamvoukas, G., 2005. Government expenditure and economic growth: evidence from trivariate causality testing. Journal of Applied Economics, Vol. 8, No. 1, pp. 125-152.
25. Loncar, J., 2005. Globalizacija pojam, nastanak i trendovi razvoja. Geoadria, Vol. 10 (1), pp. 91-104.
26. Lovrinčević, Ž. i Mikulić, D., 2000. Rast, međunarodna trgovina i otvorenost gospodarstva. Ekonomski pregled, Vol. 51, pp. 1075-1101.
27. Madsen, J., 2009. Trade Barriers, Openness, and Economic Growth. Southern Economic Journal, Vol. 76, No. 2, pp. 397-418.
28. Matić, B. i Lazibat, T., 2001. Od GATT do WTO. Ekonomski pregled, Vol. 52, pp. 692-707.
29. Naveed, A. i Shabbir, G., 2006. Trade Openness, FDI and Economic Growth: A Panel Study. Pakistan Economic and Social Review, Vol. 44, No. 1, pp. 137-154.

30. Nelson, M. i Singh, R., 1994. The deficit Growth Connection: Some Recent Evidence from Developing Countries. *Economic Development and Cultural Change*, 43, pp. 167-191.
31. OECD, 1998. *Open Markets Matter: The Benefits of Trade and Investment Liberalisation*, OECD Publishing, Paris.
32. Panagariya, A., 2003. International Trade. *Foreign Policy*, No. 139, pp. 20-28.
33. Panagariya, A., 2003. South Africa: Does Preferential Trade Liberalisation Make Sense? *The World Economy*, Vol. 26, pp. 1279-1291.
34. Pigka-Balanika, V., 2013. The impact of trade openness on economic growth. Erasmus Universiteit Rotterdam. Dostupno na: <https://thesis.eur.nl/pub/15905> (pristupljeno: 2.5.2019.)
35. Prasad, E., Rogoff, K., Wei, S. i Kose, M. A., 2003. Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence. IMF. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/res/docs/2003/031703.pdf> (pristupljeno 29.3.2019.).
36. Rodriguez, F. i Rodrik, D., 1999. Trade policy and economic growth: A sceptic s guide to the cross-national evidence. Working papers, No. 7081. Dostupno na: <https://www.nber.org/papers/w7081> (pristupljeno 25.2.2019.).
37. Rodrik, D., 1992. The Limits of Trade Policy Reform in Developing Countries. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 6, pp. 87-105.
38. Romalis, J., 2007. Market Access, Openness and Growth. NBER Working Paper Series No. 13078. Dostupno na: <https://www.nber.org/papers/w13048> (pristupljeno: 27.7.2019.)
39. Salvatore, D., 2013. *International Economics*. 11 izd. NY: Wiley.
40. Samuelson, P. A. i Nordhaus, W. D., 2010. *Economics*. 19izd. New York: the McGraw-Hill.
41. Sisek, B., 2005. Strane izravne investicije u Hrvatskoj-uzroci neuspjeha. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol. 3, pp. 89-108.
42. Staničić, M., 2000. Globalno gospodarstvo i globalizacija. *Ekonomski pregled*, 51, pp. 918-927.
43. The World Bank. Dostupno na: <https://www.worldbank.org/> (pristupljeno 18.3.2019.).
44. Thompson, R., 2007. Globalization and the Benefits of Trade. Chicago Fed Letter. Dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/fip/fedhle/y2007imarn236.html>.(pristupljeno 25.2.2019.).

45. Vamvakidis, A. i Arora, V., 2004. How Much Do Trading Partners Matter for Economic Growth? IMF Working Paper. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0426.pdf> (pristupljeno: 2.7.2019.).
46. World Trade Report., 2003. Trade and development. Dostupno na: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr03_e.htm (pristupljeno:7.6.2019.).
47. Župljanin, N., 2019. Nekarinske barijere u međunarodnoj trgovini. Svarog, Vol. 18, pp. 199-215.

SAŽETAK

Integriranje svjetskih tržišta, koje se odražava u rastućoj količini prekogranične trgovine robom i uslugama te sve većim obujmom međunarodnih financijskih tokova, posljednjih nekoliko desetljeća je promijenilo globalno gospodarstvo. Ovim radom se analizira utjecaj ekonomske otvorenosti na ekonomski rast. Unatoč brojnim radovima, navedenim u pregledu istraživanja, koji pronalaze pozitivnu vezu između ekonomske otvorenosti i ekonomskog rasta, u ovom radu su prihvaćene hipoteze H0 da ne postoji statistički značajna veza između trgovinske otvorenosti gospodarstva i stope rasta BDP-a i H1 kojom potvrđujemo da financijska otvorenost gospodarstva pozitivno utječe na stopu rasta BDP-a.

Ključne riječi: ekonomska otvorenost, trgovina, ekonomski rast

SUMMARY

The integration of world markets, which is reflected in the growing volume of cross-border trade in goods and services and the increasing volume of international financial flows, has changed the global economy in recent decades. This paper analyzes the impact of economic openness on economic growth. Despite the numerous papers cited in the research review that find a positive link between economic openness and economic growth, this paper accepts the hypotheses H0 that there is no statistically significant relationship between trade openness of the economy and GDP growth rate and H1 confirming that financial openness economy has a positive impact on GDP growth rate.

Key words: economic openness, trade, economic growth